

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Norske ytringsfrihetsprinsipper som internasjonalt preseptorisk regel

En nærmere analyse av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel med utgangspunkt i Rt. 2009 s. 1537.

Kristin Sandberg Valderaune

Masteroppgave i rettsvitenskap JUR-3902 høsten 2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema og siktemål	1
1.2	Bokhandlerdommen og de spørsmål den reiser	3
1.2.1	Kort om sakens faktum	3
1.2.2	Spørsmål i etterkant av Bokhandlerdommen	4
1.3	Ytringsfrihetshensynene i møte med lovvalgshensynene	5
2	Rettskildebildet og metodeutfordringer	9
2.1	Generelt om lovvalg, internasjonalt preseptoriske regler og ordre public	9
2.2	Rettskildebildet i norsk internasjonal privatrett	11
2.2.1	Rettskildene i norsk rett	11
2.2.2	Betydningen av EU-retten	12
2.3	Metodiske utfordringer	16
3	Grunnleggende kjennetegn ved internasjonalt preseptoriske regler	17
3.1	Innledning	17
3.2	Kravet om internrettslig ufravikelighet	18
3.3	Regelens betydning og formål i norsk rett	19
3.4	Høy terskel for å tilegne en regel egenskapen internasjonalt preseptivitet	21
3.5	Ytringsfrihetsprinsippene som en internasjonalt preseptorisk regel	23
3.6	Problematikken knyttet til ytringsfriheten som «prinsipper»	27
4	Er internasjonalt preseptoriske regler absolutte?	30
4.1	Problemet	30
4.2	Betydningen av tilnærmingen til internasjonalt preseptoriske regler for ytringsfrihetsprinsippene	32
5	Oppnår ytringsfrihetens prinsipper tilstrekkelig vern gjennom ordre public-forbeholdet?	
	34	
5.1	Innledning	34

5.2	Ordre public-forbeholdets rettslige grunnlag i norsk rett	35
5.3	Er norske ytringsfrihetsprinsippers vern etter public-forbeholdet bra nok?	37
6	Skal domstolene på eget initiativ ta stilling til spørsmål om internasjonalt preseptoriske regler eller ordre public?.....	41
7	Avsluttende bemerkninger	44
8	Litteratur og kildeliste.....	47
	Norske lover og konvensjoner	47
	Internasjonale traktater.....	48
	Forordninger og direktiver.....	48
	Forarbeider og utredninger	49
	Rettspraksis	49
	Høyesterett	49
	Internasjonale rettsavgjørelser	50
	Juridisk litteratur	50

1 Innledning

1.1 Tema og siktemål

Temaet for avhandlingen er hvorvidt ytringsfrihetens kjerneverdier representerer en skranke for norske domstolars adgang til å legge fremmed rett til grunn. Temaet har sitt grunnlag i Bokhandlerdommen.¹ Høyesterett uttaler i dommen at «[y]tringsfriheten er av fundamental betydning for vårt samfunn, og jeg finner det derfor klart at norske prinsipper om ytringsfriheten må anses som internasjonalt direkte anvendelige».² I juridisk teori er det i etterkant av dommen omdiskutert om dette bør legges til grunn.³

Ytringsfriheten som menneskerettighet er vidt anerkjent, og den nyter et sterkt vern både etter vår interne rett og i overnasjonal rett. I norsk rett er ytringsfriheten en grunnlovsfestet rettighet i GrL § 100, og bestemmelsen befinner seg i Grunnlovens menneskerettighetskapittel.⁴ Tilsvarende er ytringsfriheten anerkjent som en menneskerettighet etter EMK art. 10.⁵ EMK art. 10 gjelder som norsk rett med forrang jf. menneskerettsloven § 2 jf. § 3.⁶

Ytringsfrihetsprinsippenes sentrale betydning i norsk rett er det med andre ord liten tvil om, og det er vanskelig å være uenig med Høyesterett på dette punktet. Dommen reiser likevel noen sentrale spørsmål.⁷ Er det tilstrekkelig for at en regel tilegnes egenskapen internasjonalt preseptorisk, at den har fundamental betydning i norsk rett? Dersom en slik doktrine legges til grunn, risikerer man da at et stort antall norske regler vil utgjøre en internasjonalt preseptorisk regel? I så fall, hvilken konsekvens vil dette ha for norsk internasjonal privatrett i møte med andre lands rett?

---

¹ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler).

² Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39.

³ Heimdal (2013) pkt. 19.2.2.1; Cordero-Moss (2021) s. 136 fotnote 23.

⁴ Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814 (Grunnloven, GrL.) kapittel E.

⁵ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November 1950 (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, EMK).

⁶ Lov 21. mai 1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven, mrl.).

⁷ De spørsmål som reises i etterkant av Bokhandlerdommen vil bli redegjort for nærmere i avhandlingens delkapittel 1.2.2.

Denne avhandlingen søker å belyse noen av de problemstillingene som oppstår i samspillet mellom grunnleggende ytringsfrihetsprinsipper som internasjonalt preseptoriske og den internasjonale privatretten.

Økende globalisering medfører at stadig flere rettsforhold har tilknytning til utlandet. Som en følge av globaliseringen må domstolene oftere enn før foreta lovvalg, med den konsekvens at anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler også vil skje i større grad. Digitaliseringen av samfunnet har på sin side gjort det enklere å dele ytringer på tvers av landegrensene. En avklaring av norske ytringsfrihetsprinsippers egenskap som internasjonalt preseptoriske er derfor viktig.

Med begrepet «internasjonalt preseptoriske regler» menes bestemmelser i domstollandets rett som beskytter interesser av så stor samfunnsmessig betydning, at de kommer til anvendelse selv om rettsforholdet i utgangspunktet er underlagt et annet lands rett.⁸ En internasjonalt preseptorisk regel er en positivrettslig regel som domstolene aktivt kan anvende.⁹

Selve begrepet «internasjonalt preseptoriske regler» er omdiskutert i norsk rettspraksis og juridisk teori. Det brukes derfor også begrep som «inngrepsnormer» eller «internasjonalt direkte anvendelige rettsregler».¹⁰ Diskusjonen rundt terminologien er ikke noe avhandlingen kommer til å gå nærmere inn på. Begrepene «internasjonalt preseptoriske regler» og «internasjonalt direkte anvendelige rettsregler» vil brukes om hverandre av hensyn til variasjon i teksten.

Avhandlingen avgrenses til norsk internasjonal privatrett. Det vil ikke bli vurdert hvorvidt ytringsfriheten utgjør en internasjonalt preseptorisk regel i andre europeiske land, eller andre land det er naturlig å sammenlikne norsk intern rett med. Hvorvidt en regel er internasjonalt preseptorisk, er et spørsmål om suverenitet. Det er den enkelte stats interne anliggende om en regel bør forstås som internasjonalt direkte anvendelig, og det må derfor foretas en vurdering

---

⁸ Cordero-Moss (2021) s. 132.

⁹ Utredning om formuerettslige lovvalgsregler s. 34; Se også kapittel 4 i avhandlingen hvor temaet er hvorvidt domstolene kan eller skal anvende internasjonalt preseptoriske regler. Se kapittel 6 i avhandlingen hvor temaet er hvorvidt domstolene på eget initiativ skal anvende internasjonalt preseptoriske regler.

¹⁰ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37; Heimdal (2013) pkt. 19.1.

av hver stats internasjonale privatrett for å besvare et slikt spørsmål.¹¹ Dette faller utenfor avhandlingen, temaet er de norske prinsippene om ytringsfrihet og deres egenskap som internasjonalt preseptorisk regel etter den norske internasjonale privatretten.

1.2 Bokhandlerdommen og de spørsmål den reiser

1.2.1 Kort om sakens faktum

Bokhandlerdommen, slik det ble redegjort for innledningsvis, er utgangspunktet for avhandlingens tema. Det er derfor hensiktsmessig å se nærmere på avgjørelsen og de spørsmål den reiser.

Forfatter Åsne Seierstad ga i 2002 ut boken «Bokhandleren i Kabul», som var basert på en storfamilie i Afghanistan som Seierstad bodde hos en periode det samme året. En av bokhandlerens koner flyttet senere til Norge, og gikk til sak om erstatning og oppreisning på bakgrunn av opplysninger i boken. Familiemedlemmene mente boken oppga privatsensitive, krenkende og farlige opplysninger.

Bokhandlerens kone hevdet prinsipielt at saken skulle løses etter afghansk rett. Spørsmålet retten måtte ta stilling til, var hvilket lands rett som skal legges til grunn i en erstatningssak om påståtte personvernkrænkelser.

Dommen er en dissensavgjørelse 4-1. Flertallet og mindretallet var enige i at saken måtte løses etter norsk rett. Derimot hadde flertallet og mindretallet ulik begrunnelse for denne konklusjonen.

Flertallet viste først til lovvalsregelen for erstatning utenfor kontrakt, *lex loci delicti* (skadestedets rett).¹² Utgangspunktet om skadestedets rett tilsa at afghansk rett måtte legges til grunn. Høyesterett kom likevel til at det ikke var mulig å fremskaffe tilstrekkelig sikre kilder om afghansk rett. Kravet til et betryggende avgjørelsesgrunnlag for rettsanvendelsen tvl. § 11-3 tilsa derfor at saken måtte løses etter norsk rett.¹³ Mindretallet var enig i at saken måtte løses

---

¹¹ Cordero-Moss (2021) s. 133.

¹² Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 32-33.

¹³ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven, tvl.).

etter norsk rett, men begrunnet dette med at alminnelige norske lovvalgsregler utpekte norsk rett.¹⁴

Flertallet og mindretallet var enige i at norske yringsfrihetsprinsipper må forstås som en internasjonalt preseptorisk regel.¹⁵ Uttalelsene om yringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske regler hadde likevel ikke betydning for avgjørelsens resultat, og må derfor anses å være et *obiter dictum*.

1.2.2 Spørsmål i etterkant av Bokhandlerdommen

Bokhandlerdommen reiser noen interessante problemstillinger, både i tilknytning til internasjonalt preseptoriske regler generelt, og norske prinsipper om yringsfrihet som en internasjonalt direkte anvendelig regel. Dersom fremtidig praksis skal legge til grunn at yringsfrihetsprinsippene er internasjonalt preseptoriske, er det hensiktsmessig å undersøke noen av disse spørsmålene nærmere.¹⁶

Et helt grunnleggende spørsmål er når en norsk norm skal anses som internasjonalt preseptorisk. Førstvoterende i Bokhandlerdommen begrunner yringsfrihetens egenskap som internasjonalt preseptorisk med prinsippenes fundamentale rolle i det norske samfunnet. Annenvoterende stiller seg bak dette resonnementet.¹⁷ Spørsmålet er om det er tilstrekkelig at en regel er av grunnleggende betydning i det norske samfunnet, eller om det også må stilles andre krav til en internasjonalt direkte anvendelig regel.

En annen relevant problemstilling er hvorvidt yringsfrihetens egenskap som internasjonalt preseptorisk regel skal forstås absolutt. Høyesterett uttaler i Bokhandlerdommen at

«[d]ersom våre yringsfrihetsprinsipper blir ansett som internasjonalt direkte anvendelige, innebærer det at hvis en sak som blir brakt inn for norske domstoler, skal avgjøres på grunnlag av et annet lands rett, må dette skje med de begrensninger som

---

¹⁴ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 56-60.

¹⁵ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39 og 57-58.

¹⁶ Dommens prejudikatsverdi drøftes i avhandlingens kapittel 7.

¹⁷ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39 og 57-58.

*følger av norske ytringsfrihetsprinsipper – herunder de internasjonale reglene om ytringsfrihet som er inkorporert i vår lovgivning».*¹⁸

Spørsmålet er om dette skal forstås slik at domstolene alltid må anvende ytringsfrihetsprinsippene etter norsk rett, eller om de har adgang til å utvise skjønn. Også dette er omdiskutert i teorien.¹⁹

I juridisk teori er det videre påpekt hvilke konsekvenser det vil ha for lovvalget at ytringsfrihetsprinsippene anses som internasjonalt preseptoriske.²⁰ Problematikken knytter seg til at ytringsfrihetsprinsippene har karakter som retningslinjer og dermed ikke gir klare holdepunkter for sin anvendelse.²¹

En ytterligere problemstilling er om *ordre public*-forbeholdet kunne ivarettat ytringsfrihetsprinsippene, i stedet for å legge til grunn at ytringsfrihetsprinsippene anses internasjonalt preseptoriske.²² *Ordre public*-forbeholdet innebærer et forbehold mot anvendelse av fremmed rett, dersom resultatet av denne anvendelsen strider mot fundamentale prinsipper i det norske samfunnet.²³

Spørsmålene som Bokhandlerdommen reiser vil bli nærmere behandlet i avhandlingens kapittel 3-5.

1.3 Ytringsfrihetshensynene i møte med lovvalgshensynene

Internasjonalt preseptoriske regler er regler som beskytter interesser av så stor samfunnsmessig betydning at de må gå foran den retten lovvalgsreglene utpeker. I Bokhandlerdommen begrunner Høyesterett sitt standpunkt om ytringsfrihetsprinsippenes egenskap som internasjonalt direkte anvendelige med prinsippenes «*fundamentale betydning*» i det norske samfunnet.²⁴ Uttalelsen må forstås slik at Høyesterett anser de interesser ytringsfrihetsprinsippene skal ivareta, som viktigere enn lovvalgsreglene og deres formål. Det

---

¹⁸ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39.

¹⁹ Heimdal (2013) pkt. 19.2.1; Cordero-Moss (2021) s. 136.

²⁰ Heimdal (2013) pkt. 19.2.2.1.

²¹ Nærmere om denne problematikken i avhandlingens delkapittel 3.6.

²² Heimdal (2013) pkt. 19.2.2.1.

²³ Cordero-Moss (2010) s. 15.

²⁴ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39.

er derfor relevant å se på hvilke hensyn ytringsfrihetsprinsippene søker å ivareta, og hvilke hensyn lovvalgsreglene bygger på.

Det følger av Grl. § 100 annet ledd at ytringsfrihetens begrunnelse ligger i «*sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse*». I forarbeidene omtales dette som sannhetsprinsippet, demokratiprinsippet og autonomiprinsippet.²⁵ En tilsvarende formulering finnes også i EMK art. 10 nr. 1.

Sannhetsprinsippet, demokratiprinsippet og autonomiprinsippet henger nært sammen.

Sannhetsprinsippet knytter seg til at mennesket søker en sannhet som er verdslig, kulturuavhengig og dialektisk. Dette oppnås gjennom meningsutveksling, hvor individer i et samfunn konfronteres med andres meninger.²⁶ Autonomiprinsippet knytter seg til menneskets frie meningsdannelse. Mennesket skal ha frihet til å ytre tanker og meninger, samt motta tanker og meninger fra andre, slik at mennesket kan utvikle seg.²⁷

Demokratiprinsippet bygger på at åpenhet og kritikk er viktige demokratiske forutsetninger. Åpenhet og kritikk oppnås ved at borgerne får tilgang på informasjon om statsmaktene, har frihet til å forme sine egne meninger, og adgang til å ytre kritikk dersom de er uenige med styresmaktene. Friheten hver enkelt borger har til å oppsøke og motta informasjon, og stille seg kritisk til denne er helt sentralt for samfunnsutviklingen.²⁸ Et viktig ledd i demokratiprinsippet er den frie og uavhengige presse. Journalistisk frihet bidrar til at informasjon fra og om styresmaktene blir faktisk og reelt tilgjengelig for borgerne. Det er derfor et sentralt ledd i demokratiprinsippet at statsmaktene ikke sensurerer journalistikken, enten gjennom å begrense tilgangen på informasjon, eller å styre hva media kan dele.

Norske ytringsfrihetsprinsipper er med andre ord av grunnleggende individuell og samfunnsmessig betydning. Hindres individet i å danne og ytre egne tanker og meninger, eller i å motta meninger og informasjon fra andre, vil mennesket hindres i sin utvikling. En slik begrensning av menneskets frihet vil ikke bare gå ut over enkeltmennesket, men også

---

²⁵ NOU 1999:27 s. 20.

²⁶ NOU 1999:27 s. 20-21.

²⁷ NOU 1999:27 s. 21-22.

²⁸ NOU 1999:27 s. 23-24.

samfunnet i sin helhet. Demokratiet er avhengig av at alle skal ha muligheten til å bidra med ideer til fellesskapet.²⁹

Ytringsfrihetsprinsippene er likevel ikke den eneste grunnleggende verdien i det norske samfunnet. Personvern, ære og personlig integritet er eksempler på andre verdier som må anses som fundamentale i vår samfunnsorden.³⁰ Når ytringsfrihetsprinsippene kolliderer med andre interesser, på tvers av landegrensene, blir det et spørsmål om hvilket lands rett som skal legges til grunn. Her kommer lovvalgsreglene inn og, som i likhet med ytringsfrihetsprinsippene, har hensyn de søker å ivareta. Lovvalgsreglene skal sikre forutberegnelighet for partene og en gjensidig anerkjennelse av ulike lands rettssystemer, gjennom harmoniserte og objektive lovvalgsregler.³¹

Domstolene anvender sitt eget lands lovvalgsregler for å utpeke bakgrunnsretten. Fordi lovvalgsreglene er en del av domstollandets interne rett, vil lovvalgsreglene kunne variere fra land til land. Jurisdiksjonsregler regulerer hvilket lands domstoler som har stedlig kompetanse, og det er ikke uvanlig at flere land kan ha jurisdiksjon på samme spørsmål.³² Hvilket lands rett som utpekes av lovvalgsreglene vil da avhenge av hvilket land saksøker velger å reise sak i. Dette er uheldig på to måter. For det første kan saksøker velge å anlegge sak i landet hvor lovvalgsreglene utpeker bakgrunnsretten som vil bli mest gunstig for ham (*forum shopping*). For det andre medfører en slik usikkerhet at saksøkte ikke kan forutberegne sin stilling før saken er anlagt, og domstolen har utpekt bakgrunnsretten.

Disse utfordringene er søkt løst gjennom harmonisering av lovvalgsreglene på tvers av statene, slik at resultatet av lovvalget blir det samme uavhengig hvilken stat tvisten blir reist i. I Europa er det oppnådd harmonisering i store deler av den internasjonale privatretten gjennom et justissamarbeid. Samarbeidet innebærer at EU-land er bundet av forordninger som

---

²⁹ Aall (2018) s. 268-269.

³⁰ Se NOU 1997:27 s. 104 som viser til EMK art. 10 nr. 2; Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 59.

³¹ Cordero-Moss (2021) s. 39.

³² Cordero-Moss (2021) s. 38 flg.

regulerer sentrale deler av den internasjonale privatretten.³³ Justissamarbeidet faller utenfor EØS-avtalen, og har derfor ingen bindende virkning for Norge.³⁴

Til tross for at Norge ikke er rettslig bundet, er det likevel viktig at norsk rett harmoniserer med andre europeiske staters rett. Verden blir mindre, i det henseende at vi nå i større grad enn før kan samhandle med hverandre på tvers av landegrensene. Større grad av indre marked og økende sivilrettslig samarbeid gjør at det er hensiktsmessig med samstemte lovvalgsregler. For partene er det svært viktig å ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling, for å best kunne føre sin sak for domstolene. Gjennom harmoniserte lovvalgsregler, vil saksøkte være i stand til å selv finne ut hvilket lands rett som vil regulere det aktuelle forholdet, uten å måtte gå til sak for å avklare spørsmålet om lovvalg.

Internasjonalt preseptoriske regler er hver enkelt stats interne anliggende. Hvilke regler som er internasjonalt direkte anvendelige kan derfor variere fra stat til stat. Dette er åpenbart i strid med hensynet til harmonisering i lovvalget. Begrunnelsen for at anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler likevel tillates, er at slike regler anses som så viktige for den enkelte stat at de overskygger hensynet til harmonisering og forutberegnelighet for partene.³⁵

I tillegg til harmonisering og forutberegnelighet, er prinsippet om gjensidig anerkjennelse et viktig prinsipp i den internasjonale privatretten. Prinsippet om gjensidig anerkjennelse handler om at alle rettssystemer anses som likeverdige.³⁶ Lovvalgsreglene er derfor basert på lokalisering av rettsforholdet gjennom tilknytningsfaktorer, ikke innholdet av de ulike landenes rett. Korrigering av støtende resultater skal gjøres gjennom regler om internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdet, ikke lovvalgsreglene selv.³⁷

---

³³ EU-forordning nr. 593/2008 av 17. juni 2008 om lovvalg for forpliktelser som springer ut av kontrakt (**Roma I**); EU-forordning nr. 864/2007 av 11. juli 2007 om lovvalg for forpliktelser som springer ut av delikt (**Roma II**).

³⁴ Cordero-Moss (2021) s. 40.

³⁵ Cordero-Moss (2021) s. 136.

³⁶ Cordero-Moss (2010) s. 21.

³⁷ Cordero-Moss (2021) s. 176; Se delkapittel 2.1 for en nærmere redegjørelse av internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdets rolle i lovvalget.

I juridisk teori er mindretallet i Bokhandlerdommen kritisert for å bryte med prinsippet om gjensidig anerkjennelse i sitt resonnement.³⁸ Som et argument for at norsk rett bør anvendes i saken påpeker mindretallet at reglene i norsk rett på området for ytringsfrihet, kultur, moral og religion «er basert på menneskerettsstandarder med bred internasjonal anerkjennelse» og annenvoterende «kan derfor ikke se at noen blir urimelig skadelidende ved en slik løsning».³⁹ Kritikken knytter seg til at en slik kommentar kan fremstå som provoserende for andre land som har implementert menneskerettsstandarder på en annen måte enn norsk rett.⁴⁰ Et tolkningsresultat som favoriserer det norske rettssystemet over andre lands systemer vil stride mot prinsippet om gjensidig anerkjennelse, ved at systemene i andre land ikke blir likeverdige med det norske.

2 Rettskildebildet og metodeutfordringer

2.1 Generelt om lovvalg, internasjonalt preseptoriske regler og ordre public

For å danne et helhetlig bilde av ytringsfrihetens prinsipper som internasjonalt preseptorisk regel, er det nødvendig å kaste et blikk på hvor internasjonalt preseptoriske regler kommer inn i lovvalgsprosessen. Anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler utgjør nemlig ikke et utgangspunkt i norsk internasjonal privatrett, men heller et unntak.

Når det blir anlagt en sak for norske domstoler med tilknytning til flere land, kan ikke retten uten videre anvende norske regler på det internasjonale forholdet. Domstolene må først ta stilling til hvilket lands rett som skal anvendes i den konkrete saken. Denne prosessen kalles lovvalg, og det lands rett som blir utpekt kalles bakgrunnsrett (*lex causae*).⁴¹

For å finne frem til bakgrunnsretten må domstolene må bruke sitt eget lands lovvalgsregler. Virkningen av lovvalget er at rettsforholdet i sin helhet blir underlagt den utpekte bakgrunnsretten.⁴² Utgangspunktet er da at andre lands rett ikke kommer til anvendelse, uansett om de er deklatoriske eller preseptoriske. Dette innebærer at dersom norske

---

³⁸ Cordero-Moss (2021) s. 176.

³⁹ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 59.

⁴⁰ Cordero-Moss (2021) s. 176.

⁴¹ Cordero-Moss (2021) s. 38.

⁴² Cordero-Moss (2021) s. 129; Thue (2002) pkt. 206.

domstoler får inn en sak, og norske lovvalgsregler utpeker nederlandsk rett som bakgrunnsretten, vil alle materielle spørsmål reguleres av den nederlandske retten. Norske regler vil således ikke komme til anvendelse.

Internasjonalt preseptoriske regler står derimot i en særstilling, og kommer til anvendelse selv om de ikke er en del av bakgrunnsretten som forholdet ellers er underlagt.⁴³ Dette unntaket innebærer at norske regler kan komme til anvendelse selv om rettsforholdet i utgangspunktet skulle være underlagt nederlandsk rett.

Internasjonalt preseptoriske regler er ikke den eneste begrensningen i lovvalget, også *ordre public*-forbeholdet begrenser domstollandets anvendelse av bakgrunnsretten. *Ordre public*-forbeholdet kan ses på som en sikkerhetsventil, som tillater domstolene å la være å anvende fremmed rett eller anerkjenne en utenlandsk domstols avgjørelse, dersom dette vil føre til resultater som strider med fundamentale verdiprinsipper i norsk rett.⁴⁴

Internasjonalt direkte anvendelige regler og *ordre public*-forbeholdet ble tidligere behandlet som to sider av samme sak, gjerne betegnet som positiv og negativ *ordre public*. I rettspraksis og juridisk teori er synet på positiv og negativ *ordre public* i senere tid forlatt, slik at det nå er vanlig å skille mellom disse to typetilfellene.⁴⁵

Det avgjørende for å anse noe som en internasjonalt preseptorisk regel er forhold ved den aktuelle bestemmelsen i seg selv.⁴⁶ Ved anvendelse av *ordre public*-forbeholdet er det derimot resultatet av anvendelsen av fremmed rett som er avgjørende for om *ordre public*-innsigelsen skal anvendes.

---

⁴³ Cordero-Moss (2021) s. 131; Thue (2002) pkt. 206; Heimdal (2013) pkt. 19.1.

⁴⁴ Cordero-Moss (2021) s. 130; Nesvik (2018) s. 357.

⁴⁵ Thue (2002) pkt. 207; Heimdal (2013) pkt. 19.1; Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37.

⁴⁶ Heimdal (2013) pkt. 19.1; Det er derimot omdiskutert om internasjonalt preseptoriske regler skal vurderes uavhengig av bakgrunnsretten. Nærmere om dette i delkapittel 3.2.

2.2 Rettskildebildet i norsk internasjonal privatrett

2.2.1 Rettskildene i norsk rett

I norsk rett er det tradisjonelt få lovfestede internasjonalprivatrettslige regler.⁴⁷ Det finnes noen lovbestemmelser, men denne lovgivningen har snevre anvendelsesområder, og har ofte ikke grunnlag i genuine norske lovgiverinitiativ, men er basert på folkerettslige forpliktelser.⁴⁸ Et eksempel er forsikringslovvalgsloven.⁴⁹ Loven er basert på EØS-avtalen og de to rådsdirektivene 88/357 og 90/619.⁵⁰

Til sammenligning er EU-landenes internasjonale formuerett i stor grad regulert av forordninger, herunder Roma I-forordningen og Roma II-forordningen.

Internasjonalt preseptoriske regler er et internrettslig anliggende, og det er derfor opp til lovgiver eller domstolene i det enkelte land å tolke regler i deres rettssystem som internasjonalt preseptoriske.⁵¹

I norsk internasjonal privatrett er det få lovfestede internasjonalt preseptoriske regler. De lovfestede internasjonalt preseptoriske reglene, er i likhet med den øvrige lovgivningen i norsk internasjonal privatrett, ofte en implementering av folkerettslige forpliktelser, og gjelder for sine respektive anvendelsesområder. Eksempler på slike bestemmelser er avtaleloven § 37 tredje ledd som er en implementering av direktiv 93/13 og forbrukerkjøpsloven § 3 som er en implementering av direktiv 44/1999.⁵² Noen generell regulering av internasjonalt preseptoriske regler finnes derimot ikke i norsk internasjonal privatrett.

---

⁴⁷ Cordero-Moss (2013) s. 53.

⁴⁸ Cordero-Moss (2007) s. 679.

⁴⁹ Lov 27. november 1992 nr. 111 om lovvalg i forsikring (forsikringslovvalgsloven, intprfal.).

⁵⁰ Ot.prp.nr. 72 (1991-1992) s. 19; Rådets andet direktiv 88/357/EF af 22. juni 1988 om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte forsikringsvirksomhed bortset fra livsforsikring, om fastsettelse af bestemmelser, der kan lette den faktiske gennemførelse af den frie udveksling af tjenesteydelser, og om endring af direktiv 73/239/EF.

⁵¹ Cordero-Moss (2021) s. 136.

⁵² Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven, avtl.) som implementerer Rådsdirektiv 93/13/EØF av 5. april 1993 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler; Lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven, fklj.) som

Dermed er det opp til norske domstoler å tolke vedkommende regel for å finne ut om den er internasjonalt preseptorisk.⁵³ Det fremgår sjeldent av en regel at den er ment å være internasjonalt direkte anvendelig. Hvordan domstolene skal gå frem for å avgjøre om en regel skal tilegnes egenskapen internasjonalt preseptivitet er dog uavklart.⁵⁴

Mangelen på objektive rettskilder i norsk internasjonal privatrett taler for at de spørsmål som ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel reiser i hovedsak må løses på bakgrunn av ulovfestet rett og der norsk rett vurderes opp mot EU-rettslige kilder.

2.2.2 Betydningen av EU-retten

I EU-retten er det forordningene Roma I og Roma II som setter rammene for, og regulerer hvilke, kriterier det bør tas hensyn til når en skal vurdere en regels internasjonale preseptivitet.⁵⁵

Det følger av Roma I art. 9 nr. 1 at

«[o]verordnede præceptive bestemmelser er bestemmelser, hvis overholdelse af et land anses for at være så afgørende for beskyttelsen af dets offentlige interesser, som f.eks. dets politiske, sociale og økonomiske struktur, at bestemmelserne finder anvendelse på alle forhold, der falder ind under deres anvendelsesområde, uanset hvilken lov der i øvrigt skal anvendes på avtalen i henhold til denne forordning».

Roma II-forordningens art. 16 lyder

«[i]ntet i denne forordning begrænser anvendelsen af bestemmelser i domstolslandets lov i en situation, hvor disse bestemmelser er præceptive, uanset hvilken lov der i øvrigt skal anvendes på forpligtelsen uden for kontrakt».

Avhandlingens problemstillinger har sitt utgangspunkt i Bokhandlerdommen, hvor spørsmålet var lovvalg ved erstatning for påståtte personvernkrænkelser. Roma II-forordningen, som

---

implementerer Europaparlaments- og rådsdirektiv 1999/44/EF av 25. mai 1999 om visse sider ved forbrukerkjøp og tilknyttede garantier.

⁵³ Cordero-Moss (2021) s. 136.

⁵⁴ Cordero-Moss 2021 s. 134.

⁵⁵ Roma I art. 9 nr. 1; Roma II art. 16.

regulerer lovvalg for forpliktelser som springer ut av delikt, er den EU-rettslige kilden Høyesterett anvender i lovvalgsvurderingen.⁵⁶ Ved vurdering av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel, er det derfor Roma II-forordningen det er mest naturlig å vurdere norsk rett opp mot.

Utfordringen er, som Høyesterett også påpeker i avsnitt 35, at Roma II-forordningen ikke regulerer lovvalg ved erstatning for personvernkrænkelser, jf. Roma II art. 1 nr. 2 bokstav g. Det finnes altså ingen lovvalgsregel for erstatning utenfor kontrakt ved personvernkrænkelser, hverken i norsk rett eller EU-retten. Mangelen på en konkret EU-rettslig regel å relatere avhandlingens problemstillinger til, gjør det vanskelig å vurdere norske ytringsfrihetsprinsipper som internasjonalt preseptorisk regel opp mot EU-retten.

Roma I art. 9 nr. 1 og Roma II art. 16 kan likevel anses som relevante rettskilder for generelle betraktninger om internasjonalt preseptoriske regler. Ordlyden er etter begge bestemmelsene svært generell i sin utforming. Roma I art. 9 nr. 1 er sammenlignet med Roma II art. 16 noe mer konkret i sine formuleringer. Når norsk rett skal vurderes opp mot EU-retten er det derfor mest hensiktsmessig å se til Roma I art. 9 nr. 1.

Anvendelse EU-retten i vurderingen av norske ytringsfrihetsprinsipper som en internasjonalt preseptorisk regel krever en likevel nærmere begrunnelse, og skal redegjøres for i det følgende.

EU-retten har i nyere rettspraksis blitt tillagt større rettskildemessig vekt enn tidligere. Spesielt gjelder dette metoden som ligger til grunn for lovvalg i EU-retten.⁵⁷ I eldre rettspraksis ble lovvalget avgjort med grunnlag i en helhetsvurdering ut fra omstendighetene i den enkelte sak. Denne metoden er i rettspraksis og juridisk teori omtalt som den «individualiserende metode».⁵⁸ Metoden bygger på Irma Mignon-formelen, som først ble introdusert i Rt. 1923 s. 58 (Irma Mignon), og innebærer at domstolen skal anvende retten i landet der saksforholdet etter en helhetsvurdering har sin nærmeste tilknytning.

---

⁵⁶ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 33.

⁵⁷ Rt. 2006 s. 1008, Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler), Rt. 2011 s. 531 (Krigsforbryter) var starten på denne utviklingen. Eksempler fra nyere rettspraksis, hvor en mer systematisk tilnærming er anvendt, er blant annet HR-2016-1251-A (Eimskip), HR-2019-1929-A (Propiedades Ross) og HR-2021-955-A.

⁵⁸ Cordero-Moss (2021) s. 91.

EU-retten hadde tidligere også en individualiserende metode som formell hovedregel. Romakonvensjonen art. 4 nr. 1 formulerte utgangspunktet som «*[i] det omfang der ikke er foretaget et gyldigt lovvalg i henhold til artikel 3, er aftalen underkastet loven i det land, som den har sin nærmeste tilknytning til*».⁵⁹

Da Romakonvensjonen ble forordning (Roma I), var ikke lengre forholdets nærmeste tilknytning hovedregelen, men heller unntaket. Roma I art. 4 nr. 1 og 2 inneholder faste lovvalgsregler i mangel på avtale om lovvalg. Etter Roma I art. 4 nr. 3 åpnes det for at omstendighetene kan tilsi at saken likevel bør avgjøres etter et annet lands rett enn det lovvalgsreglene utpeker. Dersom det ikke er mulig å foreta et lovvalg basert på de faste lovvalgsreglene, slår Roma I art. 4 nr. 4 fast at lovvalget skal avgjøres etter forholdets nærmeste tilknytning.

Bokhandlerdommen illustrerer godt dagens rettskildebilde i norsk internasjonal privatrett. Førstvoterende slår fast at lovvalget skal avgjøres etter Irma Mignon-formelen først dersom det ikke finnes fastere lovvalgsregler.⁶⁰ Høyesterett viser til den faste lovvalgsregelen som gjelder ved erstatning utenfor kontrakt, *lex loci delicti* (skadestedets rett).⁶¹ Denne lovvalgsregelen springer ut fra Irma Mignon-prinsippet om forholdets nærmeste tilknytning, men har blitt en fast lovvalgsregel. Høyesterett legger seg dermed på linje med utviklingen som har skjedd i EU-retten, og utgangspunktet må i norsk rett derfor være at man først vurderer om det finnes en fast lovvalgsregel som gjør seg gjeldende på forholdet, før man anvender Irma Mignon-formelen.

Bokhandlerdommen kan tolkes slik at EU-retten også har påvirket norsk anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler. Det følger av dommens avsnitt 38, at

---

⁵⁹ Konvention om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980 (Romakonvensjonen).

⁶⁰ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 32.

⁶¹ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 33.

*«Dersom en nasjonal rettsregel blir ansett internasjonalt direkte anvendelig, og således griper inn i de alminnelige rettsvalgsreglene, skal saksforholdet for øvrig bedømmes etter det lands rett som de alminnelige rettsvalgsreglene utpeker».*⁶²

Videre sier førstvoterende i avsnitt 39 at anvendelse av bakgrunnsretten må skje «*med de begrensninger som følger av norske ytringsfrihetsprinsipper*». Dette er en positiv angivelse av rekkevidden til internasjonalt preseptoriske regler som avviker fra tidligere praksis angående internasjonalt preseptoriske regler. Tidligere var internasjonalt preseptoriske regler en del av den konkrete helhetsvurderingen som lovvalgsprosessen utgjorde.⁶³ Høyesteretts tilnærming i Bokhandlerdommen sammenfaller dermed med reguleringen i Roma I art. 9.⁶⁴ Dette taler klart i retning av at EU-retten får betydning også ved spørsmål om internasjonalt preseptoriske regler, selv om internasjonal ufravikelighet egentlig er et statlig anliggende.

Forsikringslovvalgsloven § 5 er en av få lovfestede regler om internasjonal preseptivitet i norsk lovgivning, og er en implementering av EU-direktiver.⁶⁵ Det følger av bestemmelsen at «*[s]elv om fremmed lov legges til grunn, skal norske domstoler anvende ufravikelige regler i norsk lov når de er tvingende uansett hvilket lands lov som ellers anvendes*». Ordlyden tolkes som en positiv angivelse av den internasjonalt preseptoriske regelens rekkevidde. En slik forståelse av internasjonalt preseptoriske regler samsvarer med den som kan leses ut fra Bokhandlerdommen, og som følger av Roma I art. 9.⁶⁶

At Bokhandlerdommens forståelse av internasjonalt preseptoriske regler sammenfaller med den som følger av Roma I art. 9 nr. 1 og intprfal. § 5 taler ikke bare for at EU-rettslige kilder bør tillegges vekt i vurderingen av internasjonalt preseptoriske regler etter norsk rett. Det viser også klart at det er de samme grunnleggende overveielser som må gjøres i vurderingen

---

⁶² Se delkapittel 3.4 for en nærmere redegjørelse av terskelen for anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler, herunder også at inngrepet i det som ellers ville vært resultatet etter lovvalgvurderingen skal gjøres minst mulig.

⁶³ Rt. 1933 s. 649; Rt. 1958 s. 1132.

⁶⁴ Utredning om formuerettslige lovvalgsregler s. 90.

⁶⁵ Ot.prp.nr. 72 (1991-1992) s. 66; Lovvalg i forsikringsaker reguleres av intprfal. §§ 8 til 10, og intprfal. § 5 tilsvarende direktiv 88/357 EØF art 7 nr 2 para 1 og 90/619 EØF art 4 nr 4 para 1.

⁶⁶ I Ot.prp.nr. 72 (1991-1992) s. 66 vises det til Romakonvensjonen art. 7, som er videreført i Roma I art. 9.

av internasjonalt preseptoriske regler, uavhengig av om forholdet befinner seg innenfor eller utenfor kontrakt. Dette underbygger betydningen av Roma I-forordningen som relevant rettskilde i vurderingen av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel.

Til tross for at Bokhandlerdommens uttalelser sammenfaller med det som følger av EU-rettslige kilder, trenger ikke dette ha større betydning enn at vi etter norsk rett følger modellen og strukturen som ligger til grunn for EU-retten. Å gjøre EU-rettslige kilder til norsk rett er en lovgiveroppgave. Derimot kan Bokhandlerdommen anses som en kilde for anvendelse av EU-modellen, da rettspraksis er en sentral rettskilde i internasjonal privatrett, og spesielt ved spørsmål om internasjonalt preseptoriske regler.

2.3 Metodiske utfordringer

Denne avhandlingen søker å besvare de spørsmål som reises i etterkant av Bokhandlerdommen.⁶⁷ Temaet faller inn under norsk internasjonal privatrett, som er underlagt norske rettskildeprinsipper.

Lovgivning er, som den viktigste autorative kilden i norsk rett, et naturlig utgangspunkt i juridiske vurderinger.⁶⁸ Norsk internasjonal privatrett fragmentariske karakter innebærer derimot at reguleringen av internasjonalt preseptoriske regler i all hovedsak følger av ulovfestet rett.

Norske ytringsfrihetsprinsippers egenskap som internasjonalt preseptoriske følger ikke av lov. Ytringsfrihetsprinsippenes egenskap som internasjonalt direkte anvendelige ble introdusert i norsk rett for første gang i Bokhandlerdommen.⁶⁹ Det finnes heller ingen allmenn regulering av internasjonalt preseptoriske regler i norsk internasjonal privatrett. Mangelen på objektive rettskilder gjør at det er nødvendig å trekke et skille mellom den lovfestede og ulovfestede retten i vurderingen av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske.

Utgangspunktet for vurderingene som gjøres i det følgende, vil derfor være ulovfestet rett, herunder rettspraksis, teori og reelle hensyn. Hensynet til harmonisering taler for at også EU-retten kan tillegges vekt.

---

⁶⁷ Se delkapittel 1.2.2 for redegjørelse av de spørsmål Bokhandlerdommen reiser.

⁶⁸ Skoghøy (2018) s. 38.

⁶⁹ Heimdal (2013) pkt. 19.2.2.1.

3 Grunnleggende kjennetegn ved internasjonalt preseptoriske regler

3.1 Innledning

I Bokhandlerdommen begrunnes norske ytringsfrihetsprinsippers egenskap som internasjonalt ufravikelige med prinsippenes fundamentale betydning i det norske samfunnet.⁷⁰ Et av spørsmålene som bør reises i etterkant av Bokhandlerdommen, og som har vært et tema i juridisk teori, er hvilke krav som skal stilles til internasjonalt preseptoriske regler. Er det slik, som det ut fra Bokhandlerdommen kan fremstå, at en regels betydning i norsk rett er tilstrekkelig for at den bør tilegnes en slik egenskap?

Hvorvidt en regel er internasjonalt preseptorisk er som nevnt et internrettslig anliggende. Det er opp til lovgiver eller norske domstoler å tilegne en regel egenskapen internasjonal preseptivitet.⁷¹ At internasjonal preseptivitet ikke kan følge av folkeretten er naturlig, sett i lys av formålet til internasjonalt preseptoriske regler. En internasjonalt direkte anvendelig regel er en regel som ivaretar interesser av så stor viktighet for den enkelte stat, at regelen ikke skal fravikes uansett hvilket lands rett som ellers kommer til anvendelse på saken.⁷² Hvilke interesser som begrunner egenskapen internasjonal preseptivitet vil variere fra stat til stat.

Hva som skal til for å tillegge en regel funksjonen internasjonal preseptivitet er uavklart. I norsk rett finnes det lovbestemmelser som er internasjonalt direkte anvendelige, men disse gjelder innenfor sitt anvendelsesområde. Noen generell lovgivning på området finnes ikke.⁷³ Det er likevel mulig å identifisere noen felles kjennetegn for internasjonalt preseptoriske regler i norsk rett. I juridisk teori er det bred konsensus om spesielt tre kjennetegn på regler som er internasjonalt direkte anvendelige.⁷⁴

---

⁷⁰ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39 og 57-58.

⁷¹ Cordero-Moss (2021) s. 136.

⁷² Cordero-Moss (2021) s. 132; Det er også tatt til orde for at internasjonalt preseptoriske regler må anses som unntaksregler som åpner for å korrigere rettsvalgsregelen som anvendes som primært rettsgrunnlag delvis, dersom dette vil lede til en rettsvalgsløsning mer i samsvar med Irma Mignon-prinsippet. Se Korsnes (2018) s. 219.

⁷³ Se kapittel 2 for en nærmere redegjørelse av rettskildebildet i norsk internasjonal privatrett.

⁷⁴ Thue (2002) pkt. 211 flg; Heimdal (2013) pkt. 19.2.1; Cordero-Moss (2021) s. 134 flg.

For det første må det stilles krav om internrettslig ufravikelighet. For det andre er hvilke interesser regelen søker å verne av sentral betydning. For det tredje er det enighet om at det må foreligge en høy terskel for å tilegne en regel egenskapen internasjonal preseptivitet.

3.2 Kravet om internrettslig ufravikelighet

For at en regel skal være internasjonalt preseptorisk hevdes det i juridisk teori å være en absolutt forutsetning at regelen også er innenlandsk preseptorisk.⁷⁵ Et krav om internrettslig ufravikelighet har gode grunner for seg. Det kan vanskelig tenkes at en regel er internasjonalt preseptorisk, men ikke nasjonalt preseptorisk. En internasjonalt preseptorisk regel skal verne sentrale interesser i det norske samfunnet. Dersom disse interessene ikke allerede er vernet av de nasjonale preseptoriske reglene, vil de neppe være av en slik sentral betydning at det kan argumenteres for at de bør være internasjonalt direkte anvendelige.

Cordero-Moss bygger videre på Thues oppstilling av krav om internrettslig preseptivitet, og presiserer at det er samtidig langt fra alle preseptoriske regler som også er internasjonalt direkte anvendelige.⁷⁶ Argumentasjonen bygger på det skillet mellom internrettslige og internasjonalt preseptoriske regler som gjelder i Roma I-konvensjonen. Det følger av fortalen til Roma I-forordningen pkt. 37 at internasjonalt preseptoriske regler bør holdes adskilt fra internrettslig ufravikelige regler, og anvendes mer restriktivt enn sistnevnte.

Norge er som EØS-land ikke bundet av Roma I-forordningen, men det har gode grunner for seg å skille mellom hvilke regler som er internrettslig preseptive, og de som også skal være internasjonalt preseptoriske. Lovvalgsreglene skal på objektive vis peke ut det lands rett som skal anvendes på forholdet.⁷⁷ Hvilket lands domstol som har saken inne til behandling, skal i utgangspunktet ikke være av betydning. Utstrakt bruk av internasjonalt preseptoriske regler vil forringe lovvalgsreglenes funksjon og formål som forutberegnelig for sakens parter.

Tillates det at alle internrettslige regler også kommer til anvendelse på internasjonale forhold, vil følgen bli inngrep i lovvalget i svært mange saker. Domstoler hvis eget lands rett har svært mange internrettslige preseptoriske regler vil da ha bred adgang til å skjære gjennom lovvalgsreglene for å anvende sin egen rett. Lovvalgsreglene søkes å være så harmoniserte

---

⁷⁵ Thue (2002) pkt. 211.

⁷⁶ Cordero-Moss (2021) s. 135.

⁷⁷ Cordero-Moss (2021) s. 89.

som mulig av hensyn til forutberegnelighet for partene i domstolen, men også av hensyn til likebehandling av ulike lands rett. Sentrale hensyn i den internasjonale privatretten taler med andre ord klart for å forbeholde egenskapen internasjonal direkte anvendelighet til eksepsjonelle tilfeller. For å forhindre utstrakt bruk av slike regler er det hensiktsmessig å trekke et skille mellom internrettslig preseptoriske regler og internasjonalt preseptoriske regler.

3.3 Regelens betydning og formål i norsk rett

Flertallets begrunnelse i Bokhandlerdommen, for at yringsfrihetsprinsippene må anses som internasjonalt preseptoriske, bygger på prinsippenes fundamentale betydning i det norske samfunnet.⁷⁸ Mindretallet stiller seg bak flertallets begrunnelse, og utdyper ved å vise til de hensyn yringsfriheten skal ivareta; individets utvikling, sannhetssøking og selvrealisering. Videre presiserer mindretallet at yringer fremsatt i Norge ikke kan risikere sensur på bakgrunn av andre lands rett, og at norske yringsfrihetsprinsipper på bakgrunn av dette må være internasjonalt preseptive.⁷⁹

I Eimskip-dommen videreføres kravet om at internasjonalt preseptoriske regler er regler av fundamental betydning for vår rettsorden.⁸⁰ Saken gjaldt lovvalgsspørsmål i en tvist om oppsigelse av en norsk sjømann på et utenlandsk skip. Sjømannen gjorde gjeldende skipsarbeidslovens regler om vern mot usaklig oppsigelse og uberettiget avskjed måtte anses internasjonalt ufravikelige. Høyesterett unngikk å ta stilling hvorvidt disse reglene kunne tolkes som internasjonalt preseptoriske, da skipsarbeidsloven ikke kom til anvendelse. Retten anså dette som en forutsetning for at reglene skulle være internasjonalt direkte anvendelige. Domstolen utelukket likevel ikke at reglene om stillingsvern kunne være av en slik betydning at de måtte anses som internasjonalt preseptoriske. Dette kan tale for at en regels betydning i norsk rett er tilstrekkelig for at den må anses som internasjonalt preseptorisk.

Det er naturlig at det stilles krav om en regels fundamentale betydning i norsk rett, da en internasjonalt preseptorisk regel medfører et inngrep i lovvalgsreglene. Lovvalgsreglene skal ivareta harmonisering og forutberegnelighet. Internasjonalt preseptoriske regler tilsidesetter

---

⁷⁸ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39.

⁷⁹ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 57-58.

⁸⁰ HR-2016-1251-A (Eimskip) avsnitt 39.

disse hensynene, og bør derfor ikke anvendes annet enn for å sikre interesser som anses som viktigere enn en forutsigbar og velfungerende internasjonalprivatrettslig mekanisme.⁸¹

Spesielt hensynet til saksøkte taler for at det må stilles høye krav til en regels betydning i vurdering av dens egenskap som internasjonalt preseptiv. Saksøkte er trukket inn i en tvist mot sin vilje, og vil derfor ha mindre tid enn saksøker til å vurdere sin sak. Dette stiller saksøkte i en sårbar posisjon, og saksøkte er derfor avhengig av å kunne forutse sin rettslige stilling med en viss enkelhet. Internasjonalt preseptoriske regler er til hinder for dette, hvilket taler for at kun de viktigste regler bør tilegnes en slik egenskap.

I juridisk teori er det argumentert for at det er den aktuelle regelens formål, herunder de interessene som regelen skal beskytte, som må være avgjørende.⁸² Det kan vanskelig tenkes at dette innebærer noe annet enn det Høyesterett har vært inne på i både Bokhandlerdommen og Eimskip-dommen. Er en regel av fundamental betydning i norsk rett, må dette også innebære at de interesser regelen søker å ivareta er av stor viktighet.

Hvilke interesser en internasjonalt preseptorisk regel skal verne om for å kvalifisere som internasjonalt preseptorisk regel er omdiskutert i juridisk teori.⁸³ Spørsmålet er om det kreves at internasjonalt direkte anvendelige regler må ivareta offentlige interesser, eller om de også kan verne om private interesser.

Roma I art. 9 nr. 1 kan anses som et uttrykk for at internasjonalt preseptoriske regler må verne en sentral interesse. Etter denne bestemmelsen er internasjonalt preseptoriske regler *«bestemmelser hvis overholdelse af et land anses for at være så afgørende for beskyttelsen af dets offentlige interesser, som f.eks. dets politiske, sociale og økonomiske struktur»*. En kan spørre seg hvilke regler som ikke sikter på å ivareta enten politiske, sosiale eller økonomiske interesser. Roma I art. 9 nr. 1 oppstiller ingen klare grenser for hvilke regler som kan utgjøre internasjonalt preseptoriske regler, og således etterlates vurderingen til domstolenes skjønn.

---

⁸¹ Cordero-Moss (2021) s. 131.

⁸² Thue (2002) pkt. 212.

⁸³ Thue (2002) pkt. 212; Cordero-Moss (2021) s. 137; Nesvik (2018) s. 319.

Det er utvilsomt at de regler som ivaretar offentlige interesser, som næringspolitiske, sosialpolitiske og kulturpolitiske interesser kan utgjøre en internasjonalt preseptorisk regel. Dette er lagt til grunn i teorien, og faller klart innenfor ordlyden til Roma I art. 9 nr. 1.⁸⁴

Mer usikkert har det vært om også regler som verner om private interesser kvalifiseres.⁸⁵ Roma I art. 9 nr. 1 omtaler spesifikt offentlige interesser, og utdyper med regler som ivaretar et lands «*politiske, sociale og økonomiske struktur*». Fortalen til Roma I er mer generell. I fortalens pkt. 37 følger det at «*[a]lmene hensyn*» kan berettige internasjonal preseptivitet. I juridisk teori er det argumentert for at regler som ivaretar private interesser også er av allmenn samfunnsmessig betydning, og at det ikke er hensiktsmessig å basere definisjonen av internasjonalt preseptoriske regler på et strengt skille mellom regler som ivaretar private og regler som ivaretar offentlige interesser.⁸⁶ Dette resonnementet fortjener støtte. Regler om blant annet grunnleggende forbrukervern og rettigheter for arbeidstakere må klart anses å være av stor viktighet for samfunnsordenen, til tross for at de ivaretar den individuelle borgers interesser.

Det finnes også eksempler i norsk lovgivning på at regler som verner private interesser er internasjonalt preseptoriske, blant annet regler som skal ivareta den svakere part i en avtale.⁸⁷ Om hensynene en regel beskytter klassifiseres som offentlige eller private interesser bør dermed ikke være bestemmende for hvorvidt regelen bør tilegnes egenskapen internasjonal preseptivitet. Det avgjørende må være om det er sentrale allmenne samfunnsinteresser som begrunner regelen.

3.4 Høy terskel for å tilegne en regel egenskapen internasjonalt preseptivitet

I juridisk teori er det bred enighet om at terskelen må anses som høy for at en regel skal få egenskapen internasjonal preseptivitet.⁸⁸ Det er som nevnt ikke enhver internrettslig

---

⁸⁴ Thue (2002) pkt. 212; Cordero-Moss (2021) s. 137.

⁸⁵ Thue (2002) pkt. 212; Cordero-Moss (2021) s. 137.

⁸⁶ Cordero-Moss (2021) s. 137; Nesvik (2018) s. 319.

⁸⁷ Lov 19. juni 1992 nr. 56 om handelsagenter og handelsreisende (agenturloven) § 3; Fkjl. § 3.

⁸⁸ Cordero-Moss (2021) s. 136; Heimdal (2013) pkt. 19.2.1.

preseptorisk regel som kan utgjøre en internasjonalt preseptorisk regel. Avgjørende må være de interesser regelen søker å ivareta.

Internasjonalt preseptoriske regler skal ivareta interesser av så stor samfunnsmessig betydning at reglene som ivaretar dem går foran lovvalgsreglene som utpeker bakgrunnsretten. Et av de mest sentrale hensynene i internasjonal privatrett er å skape forutberegnelighet for rettsvalget. Dette gjøres blant annet gjennom harmoniserte lovvalgsregler. Samfunnsinteressene som skal vernes gjennom internasjonalt direkte anvendelige regler må derfor være så sentrale at de må anses som viktigere enn en velfungerende internasjonal privatrett.⁸⁹

Det er også av betydning at bruk av internasjonalt preseptoriske regler fort medfører at norsk og fremmed rett må kombineres i en og samme sak. Slike løsninger blir fort omfattende og uoversiktlige med koordineringsutfordringene to lands rett i samme sak medfører, og går lett på bekostning av partenes forutberegnelighet.⁹⁰

Internasjonalt preseptoriske regler er med andre ord en direkte inngripen i de mest sentrale hensynene i internasjonal privatrett, og det er derfor naturlig at det burde følge en høy terskel for anvendelse.

Det følger av fortalen til Roma I pkt 37 at internasjonalt preseptoriske regler skal anvendes restriktivt sammenlignet med bruk av internrettslige regler. EU-domstolen har også ved flere avgjørelser understreket at anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler skal praktiseres restriktivt.⁹¹ En høy terskel for anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler vil derfor være i tråd med måten slike regler praktiseres i EU-retten.

En annen side til den restriktive anvendelsen av internasjonalt preseptoriske regler, er at reglene skal anvendes så langt de rekker, men at saksforholdet for øvrig skal bedømmes etter det lands rett som lovvalgsreglene utpeker, altså bakgrunnsretten. Høyesterett uttaler i Bokhandlerdommen at

---

⁸⁹ Se delkapittel 3.3 for nærmere redegjørelse av hvilke interesser som kan kvalifisere en regel som internasjonalt preseptorisk.

⁹⁰ Heimdal (2013) pkt. 19.2.1.

⁹¹ Sag C-184/12 Unamar mod NMB avsnitt 49; Sag C-135/15 Republikk Griechenland mot Nikiforidis avsnitt 44.

*«[d]ersom en nasjonal rettsregel blir ansett internasjonalt direkte anvendelig, og således griper inn i de alminnelige rettsvalgsreglene, skal saksforholdet for øvrig bedømmes etter det lands rett som de alminnelige rettsvalgsreglene utpeker».*⁹²

Formuleringen om at saksforholdet «for øvrig bedømmes etter det lands rett som de alminnelige rettsvalgsreglene utpeker» tolkes slik at den internasjonalt preseptoriske regelen bare skal anvendes så langt den internasjonalt preseptoriske regelen rekker. Slik forstås denne uttalelsen også i juridisk teori.⁹³

Den samme positive angivelsen av internasjonalt preseptoriske reglers rekkevidde følger også av Roma I art. 9 nr. 1, Roma II art. 16 og forsikringslovvalgsloven § 5. En slik forståelse av internasjonalt preseptoriske reglers rekkevidde er dermed i tråd med den forståelsen EU-retten legger til grunn.

Internasjonalt preseptoriske regler skal med andre ord kun anvendes i helt eksepsjonelle tilfeller, og ved anvendelsen skal dette gjøres med mål om minst mulig inngrep i lovvalgsreglene.⁹⁴ En høy terskel for anvendelse vil også være i tråd med hensynet til forutberegnelighet for partene og prinsippet om gjensidig anerkjennelse.

3.5 Ytringsfrihetsprinsippene som en internasjonalt preseptorisk regel

Fordi Høyesterett har slått fast at ytringsfrihetsprinsippene er internasjonalt preseptoriske, er det relevant å foreta en vurdering av ytringsfrihetsprinsippene i lys av de kjennetegn som er trukket frem. I det følgende skal det derfor gjøres en vurdering av norske ytringsfrihetsprinsipper som internasjonalt preseptorisk regel, ut fra kravet til internasjonal preseptivitet, regelens formål og begrunnelse, og den høye terskelen som oppstilles for å tilegne en regel egenskapen internasjonal ufravikelighet.

---

⁹² Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 38.

⁹³ Heimdal (2013) pkt. 19.2.1.

⁹⁴ Det er omdiskutert om domstolene har adgang til å utvise skjønn ved anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler. Dette er temaet i avhandlingens kapittel 4.

I teorien er det påpekt at betydningen av ytringsfrihetsprinsippenes status som internasjonalt preseptorisk regel ikke bør overdrives, da ikke alle ytringer vernes av ytringsfriheten.⁹⁵ Kan ytringsfriheten da anses som internrettslig ufravikelig?

Av GrL § 100 første ledd følger det at «[y]tringsfrihet bør finne sted». Bestemmelsen grunnlovfester det grunnleggende prinsippet om ytringsfrihet, som i sin kjerne skal verne om individets frie meningsdannelse, sannhetssøking og demokratiet.⁹⁶ Ytringsfriheten i sin kjerne kan ikke vike for andre interesser, grunnet dens samfunnskonstituerende karakter. Det kommer altså et punkt hvor man ikke lengre kan begrense ytringsfriheten, uten at dette vil true samfunnsordenen. I ytterområdene av ytringsfriheten er saken derimot en annen.⁹⁷ Ytringsfriheten er ikke den eneste grunnleggende interesse av verdi for ivaretagelse av samfunnsordenen, i noen tilfeller må ytringsfriheten vike for andre interesser. Eksempelvis kan dette være vern av den nasjonale sikkerhet eller andre borgeres rettigheter.⁹⁸

Ytringsfriheten er med andre ord ingen absolutt rettighet, selv om den nyter et sterkt vern.

Spørsmålet blir så hvor grensen skal dras, for at ytringsfriheten kan eksistere i balanse med de andre grunnleggende og samfunnskonstituerende verdier.⁹⁹ Hvor skal man trekke grensen for at ytringsfriheten skal anses ufravikelig?

Ytringsfrihetsprinsippene angir ikke sine grenser eller sitt innhold, og må derfor utfylles, presiseres og reguleres.¹⁰⁰ Grensedragning og regulering oppnås gjennom lovgivning. Et eksempel er strl. § 185 første ledd, som gjør det straffbart å sette frem diskriminerende eller hatefulle ytringer.¹⁰¹ Denne bestemmelsen illustrerer godt hvordan ytringsfriheten kan kollidere med andre sentrale interesser, som personlig integritet. Norske ytringsfrihetsprinsipper skal verne mot sensur ved fremsettelse av uttalelser i det offentlige

---

⁹⁵ Heimdal (2013) pkt. 19.2.2.1.

⁹⁶ Se delkapittel 1.3 for en nærmere redegjørelse av hvilke hensyn ytringsfriheten søker å ivareta.

⁹⁷ NOU 1999:27 s. 104.

⁹⁸ Ibid. s. 104.

⁹⁹ Se delkapittel 1.4 for en redegjørelse av hvilke grunnleggende interesser ytringsfrihetsprinsippene må avveies mot.

¹⁰⁰ NOU 1999:27 s. 77.

¹⁰¹ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven, strl.).

rom eller overfor andre. Vernet ytringsfrihetsprinsippene gir går derimot ikke lengre enn at hatefulle ytringer ikke kan tillates.

Fordi ytringsfrihetsprinsippene ikke alltid vil få gjennomslag kan det vanskelig sies at prinsippene som sådan er internrettslig ufravikelige. En ufravikelig ytringsfrihet er heller ikke ønskelig da ytringer, som illustrert ved strl. § 185, kan gå på bekostning av andre friheter som også må anses som fundamentale. Den grensedragende lovgivningen foretar en avveining mellom ytringsfriheten og andre sentrale rettigheter. Innenfor de grenser som følger av lovgivningen kan det derimot argumenteres for at ytringsfrihetsprinsippene er ufravikelige. Nøyaktig hvilke ytringer som til enhver tid vernes av ytringsfrihetsprinsippene vil endre seg med tiden, da lovreguleringen følger samfunnsutviklingen.

Spørsmålet om ytringsfrihetsprinsippene beskytter sentrale interesser fremstår ikke som særlig tvilsomt. Spesielt i kjernen av ytringsfriheten er det snakk om helt fundamentale verdier. Etter hvert som man kommer lengre ut i grenseområdene for ytringsfriheten, er det derimot ikke like samfunnskonstituerende verdier som vernes. Det er likevel ikke dermed sagt at ytringsfriheten utenfor sin kjerne ikke vernes om sentrale interesser. I de ytre grensene for ytringsfriheten vernes ytringsfrihetsprinsippene interesser som er avledet av kjerneverdiene, og som også må anses som svært sentrale.

Et eksempel er norske ytringsfrihetsprinsippers vern av den frie presse. Mediene skal ikke styres av staten, og pressefriheten sikrer en informasjonsflyt til folket gjennom et uavhengig organ. Ikke bare sikrer dette demokratiet, men er også svært viktig for individets frie meningsdannelse. Om den norske staten hadde hatt adgang til å bedrive sensur av norsk presse, ville dette være et betydelig inngrep i ytringsfriheten.

Et annet eksempel er ytringer som strider mot storsamfunnets gjengse oppfatning. SIAN – stopp islamiseringen av Norge er en organisasjon som jobber mot islamisering av Norge. Organisasjonen holder demonstrasjoner i norske byer, hvor de fremmer sitt syn på Islam og muslimer. Om dette skal klassifiseres som ytringer basert på politikk eller religion, ideologi eller annet kan vel diskuteres, men at de bør ha adgang til å ytre seg er helt klart. De enkelte uttalelser kan i noen tilfeller stride mot lov, men et generelt forbud mot deres demonstrasjoner basert på det at de har meninger som strider mot samfunnets oppfatning ellers, kan ikke være grunnlag for å nekte dem å demonstrere. Det er et viktig ledd i ytringsfriheten at man som samfunn også tillater ytring av meninger man ikke deler. Tillates ikke dette, vil

majoritetsoppfatningen til enhver tid ha adgang til å sensurere mindretallet, hvilket er svært uheldig for demokratiet.

Spørsmålet blir så om Høyesterett har utvist den nødvendige tilbakeholdenhet når de har tilegnet ytringsfrihetsprinsippene egenskapen internasjonal preseptivitet. Det er enighet i teorien om at det bør være en høy terskel for å anse en regel som internasjonalt direkte anvendelig, og at det er av helt sentral betydning hvilke interesser regelen skal verne.

Ytringsfrihetsprinsippene verner viktige interesser både for det norske samfunnet, men også den enkelte borger. De skal sikre et godt samspill mellom stat og borger, hvor den enkelte skal kunne utvikle seg som individ, men samtidig tilpasse seg storsamfunnet. Grunnet de sentrale interessene ytringsfrihetsprinsippene er ment å verne, kan man derfor argumentere for at den høye terskelen er nådd.

Dersom ytringsfrihetsprinsippene kan ivaretas på en annen måte, er det derimot grunn til å spørre om terskelen likevel ikke er nådd. Internasjonalt preseptoriske regler går tross alt på akkord med de sentrale hensyn bak lovvalgsreglene, og domstolene bør derfor foreta en grundig vurdering av nødvendigheten av en internasjonalt preseptorisk regel. I teorien er det tatt til orde for at en kan se på ytringsfrihetsprinsippene som en del av norske *ordre public*, og at *ordre public*-forbeholdet således vil verne ytringsfrihetsprinsippene tilstrekkelig.¹⁰²

Høyesterett går i Bokhandlerdommen inn på *ordre public*-forbeholdet, men noen vurdering av hvorvidt ytringsfrihetsprinsippene kan være tilstrekkelig vernet gjennom et slikt forbehold blir ikke gjort. Ut over å slå fast at det eksisterer et *ordre public*-forbehold i norsk rett, brukes det ikke mer tid på denne siden av begrensningen i lovvalget.¹⁰³ Dersom det skulle være tilfellet at *ordre public*-forbeholdet i tilfredsstillende grad ivaretar ytringsfrihetsprinsippene er dette et klart argument for at ytringsfrihetsprinsippene ikke bør utgjøre en internasjonalt preseptorisk regel.

---

¹⁰² En nærmere redegjørelse for dette synspunktet gjøres i delkapittel 3.3.

¹⁰³ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37.

Fordi ytringsfrihetsprinsippene har de kvaliteter som kjennetegner internasjonalt preseptoriske regler, kan det argumenteres for at ytringsfrihetsprinsippene bør tilegnes en slik egenskap.

Det er likevel helt sentralt for forståelsen av ytringsfrihetsprinsippene som en internasjonalt preseptorisk regel, å belyse betydningen av at ytringsfriheten er nettopp prinsipper, og ikke en regel av fast og konkret størrelse.

3.6 Problematikken knyttet til ytringsfriheten som «prinsipper»

I motsetning til regler angir ikke prinsipper et bestemt resultat. Prinsippers normative karakter kan beskrives som mer retningslinjebasert.¹⁰⁴ Den generelle utformingen er med det formål å gjøre prinsippene anvendelige – de skal tåle tidens tann på tvers av skiftende rettsordninger og samfunnsforhold.¹⁰⁵ Ved anvendelse av prinsipper må man som en følge av deres generelle utforming anvende andre premisser enn det som følger av normen selv.¹⁰⁶ Nettopp dette utgjør kjernen av utfordringene ved anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene som en internasjonalt preseptorisk regel.

Grunnloven § 100 og EMK art. 10 nr. 1 gir uttrykk for ytringsfrihetsprinsippene, men det nærmere innhold og ytringsfrihetens grenser følger ikke av prinsippene, men de lovregler som springer ut av den. Ved at prinsippene anses som den internasjonalt direkte anvendelige regelen, og ikke en konkret regel som springer ut av prinsippene, får man mer en internasjonalt direkte anvendelig retningslinje enn en regel.

Det er mange tilfeller hvor vernet av ytringsfriheten kan tenkes å bli et spørsmål. EMK art. 10 nr. 2 formulerer dette som et møte mellom ytringsfriheten og «*the reputation or rights of others*». Med ordlyden «*reputation*» siktes det til den andres omdømme, hvor kjerneområdet er personvern.¹⁰⁷ Bokhandlerdommen er et godt eksempel på en slik konflikt. Dette er likevel ikke den eneste typen konflikt ytringsfrihetsprinsippene kan støte på, da «*rights of others*»,

---

¹⁰⁴ Graver (2006) s. 195.

¹⁰⁵ Graver (2006) s. 194.

¹⁰⁶ Graver (2006) s. 195.

¹⁰⁷ NOU 1999:27 s. 107.

andres individuelle interesser, kan omhandle privatlivets fred, den andres ære og verdighet, arbeidsgivers interesser, religiøse interesser eller opphavsrett.¹⁰⁸

Mangelen på spesifikke vilkår eller følger gjør at ytringsfrihetsprinsippene kan holde følge med samfunnsutviklingen uten å miste sin relevans, men det innebærer også at de blir svært anvendelige. Ytringsfrihetsprinsippene har ikke et fast anvendelsesområde utover de interesser de søker å verne, og kan derfor trekkes inn hvor de anses relevante.¹⁰⁹ For partene vil dette bety at i den grad saksforholdet berører et aspekt ved ytringsfriheten, så kan ytringsfrihetsprinsippene gripe inn og begrense lovvalget. Spesielt i tilfeller hvor spørsmålet om ytringsfrihet ikke utgjør kjernen i konflikten, kan dette komme overraskende på partene og fremstå som urimelig.

En annen utfordring i tilknytning til ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel, er at man ut fra prinsippene alene ikke kan avgjøre hvilke ytringer som er vernet av ytringsfriheten og ikke. I tillegg til at den generelle utformingen av ytringsfrihetsprinsippene medfører at de er svært anvendelige, blir det derfor også et spørsmål for domstolene hvordan de skal anvende prinsippene som en regel.

Det er ikke mulig ut fra prinsippene alene å avgjøre om en ytring er vernet av ytringsfriheten, eller om den bryter med andre interesser i en slik grad at ytringsfriheten må vike for den kolliderende interesse. Ytringsfrihetsprinsippene som kommer til uttrykk i Grunnloven utfylles, presiseres og reguleres gjennom allmenn lovgivning.¹¹⁰ For at norske domstoler ved anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene skal kunne avgjøre hvorvidt en ytring er vernet eller ikke, må de derfor anvende de norske reglene som gjør seg gjeldende på det aktuelle området. Dette innebærer at ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk også må åpne for anvendelse av andre norske regler på et forhold som i utgangspunktet skal løses etter fremmed rett.

En kan tenke seg at domstolene får inn en sak som skal løses etter nigeriansk rett. Spørsmålet i saken er om det foreligger en krenkelse av retten til privatliv, hvor saksøkte hevder hans

---

¹⁰⁸ NOU 1999:27 Kapittel 6.2 «Ytringsfrihet i konflikt med individuelle interesser».

¹⁰⁹ Høyesterett slo i HR-2016-1251-A (Eimskip) avsnitt 40 fast at det er en forutsetning for anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler, at forholdet faller inn under regelens virkeområde.

¹¹⁰ NOU 1999: 27 s. 77 og 104.

ytring er vernet av ytringsfriheten. For å avgjøre om saksøktes ytring vernes av ytringsfriheten, kan ikke domstolene anvende nigeriansk rett, da grensene for den norske ytringsfriheten reguleres av norske regler for hvilke interesser som kan legitimere et inngrep i vernet av ytringer. Domstolen er derfor nødt til å anvende norske regler for å finne grensen for hva som vernes av norske ytringsfrihetsprinsipper.

For det første er dette lite forutberegnelig for partene. Ytringsfriheten skal verne om hensynet til enkeltindividets meningsdannelse, og demokratiet, men de nærmere grensene i en konflikt med andre interesser vil i stor grad være opp til domstolens tolkning av den avgrensede lovgivning. Partene vil derfor ikke i stor nok grad kunne forutberegne sin stilling før saken er oppe til domstolene.

For det andre er det problematisk av hensyn til prinsippet om gjensidig anerkjennelse at domstolene blir nødt til å anvende ikke bare de norske prinsippene om ytringsfrihet, men også annen norsk lovgivning for å avklare om det foreligger et brudd på norske ytringsfrihetsprinsipper.

Resultatet av at ytringsfrihetsprinsippene ikke bare er svært anvendelige som følge av å være prinsipper, men at de også må anvendes sammen med annen norsk lovgivning, blir langt på vei det samme som å velge *lex fori* (domstollandets rett) som lovvalgsregler i saker hvor vern av ytringsfriheten er et spørsmål.

En *lex fori*-løsning for spørsmål om ytringsfrihet vil retts teknisk og rettsøkonomisk kunne forsvares. Det vil bli enklere og derfor mindre tidkrevende for domstolene å finne frem til og anvende norsk rett. På denne måten er man sikrere på at reglene anvendes på riktig måte, og at resultatet blir riktig.¹¹¹ På den andre siden vil en *lex fori*-løsning kunne omgås ved at saksøker anlegger sak i et annet land, og deretter søker å få dommen anerkjent i Norge. Videre vil en *lex fori*-løsning ikke gi en rettferdig avveining av statene eller partenes interesser ved rettsvalget.¹¹² En slik løsning vil altså gå på bekostning av de tre mest sentrale hensyn i lovvalgsretten, nemlig harmonisering, forutberegnelighet og prinsippet om gjensidig anerkjennelse.

---

¹¹¹ Heimdal (2013) pkt. 9.2.

¹¹² Ibid. pkt. 9.2.

4 Er internasjonalt preseptoriske regler absolutte?

4.1 Problemet

Internasjonalt preseptoriske regler griper inn i lovvalsreglene. Domstolene kan anvende dem uansett hvilket lands rett som ellers skal anvendes på forholdet. Spørsmålet er om domstolene *må* anvende internasjonalt preseptoriske regler hvor de i prinsippet er anvendelige. Skal internasjonalt preseptoriske regler forstås som absolutte, eller har domstolene rom for å vise skjønn ved anvendelsen? Kan domstolene vurdere hensiktsmessigheten av å anvende den internasjonalt preseptoriske regelen – og således velge om de skal anvende regelen eller ikke, og i hvilken grad de skal anvende den? Dette er omdiskutert i juridisk teori, og hovedtrekkene i denne diskusjonen skal redegjøres for i det følgende.

Høyesterett uttalte i Bokhandlerdommen at

*«[d]ersom våre ytringsfrihetsprinsipper blir ansett internasjonalt direkte anvendelige, innebærer det at hvis en sak som blir brakt inn for norske domstoler, skal avgjøres på grunnlag av et annet lands rett, må dette skje med de begrensninger som følger av norske ytringsfrihetsprinsipper – herunder de internasjonale reglene om ytringsfrihet som er inkorporert i vår lovgivning».*¹¹³

I juridisk teori er denne uttalelsen tolket slik at konsekvensen av å tillegge en regel internasjonal preseptivitet, i dette tilfellet prinsippene om ytringsfriheten, er at domstolene i rettsanvendelsen alltid må legge slike regler til grunn.¹¹⁴ Domstolene vil altså ikke ha adgang til å vurdere fra sak til sak om det skal gjøres inngrep i rettsvalget eller ikke. Resultatet blir i så fall at internasjonalt preseptoriske regler anvendes på alle relevante saksforhold uavhengig av om saksforholdet også har utenlandstilknytning.¹¹⁵

En absolutt tilnærming forsvares med hensynet til forutsigbarhet for partene. Dersom anvendelsen av internasjonalt preseptoriske regler beror på forholdene i den konkrete saken,

---

¹¹³ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39.

¹¹⁴ Heimdal (2013) pkt. 19.2.1.

¹¹⁵ Thue (2002) pkt. 209.

vil det gå på bekostning av forutsigbarheten, i tillegg til at det ville bli vanskelig å skille internasjonalt preseptoriske regler fra *ordre public*-forbeholdet.¹¹⁶

Det er ikke konsensus i juridisk teori for at internasjonalt direkte anvendelige regler skal forstås absolutte. I teorien er det tatt til orde for en funksjonell tilnærming, som ikke bygger på forutsetningen om at internasjonalt preseptoriske regler alltid skal anvendes uten at domstolene foretar en vurdering av hensiktsmessigheten i å gripe inn i den fremmede bakgrunnsretten.¹¹⁷

Denne tilnærmingen innebærer en funksjonell vurdering av om den internasjonalt preseptoriske regelen skal anvendes, basert på den internasjonalt preseptoriske regelens formål, om formålet oppnås selv om bestemmelsen ikke anvendes til fortregning for bakgrunnsretten, og om det er forholdsmessig å gripe inn i lovvalget og derved begrense forutsigbarheten for partene.¹¹⁸

I tillegg til at forutsigbarhet er et sentralt hensyn også ved den funksjonelle tilnærmingen ved at målet er minst mulig inngrep i lovvalgsreglene, er det også argumentert for at en funksjonell tilnærming vil være i samsvar med den alminnelig anerkjente internasjonalprivatrettslige metode, slik den kommer til uttrykk i EU-internasjonal privatrett.¹¹⁹

Diskusjonen rundt en absolutt eller funksjonell tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler et spørsmål om anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler skal gjøres uavhengig av rettsvalget. Den absolutte forståelsen av internasjonalt preseptoriske regler er nok den som har størst oppslutning i norsk doktrine.¹²⁰

I det følgende vil det bli redegjort for hvilken betydning de forskjellige tilnærmingene har ved anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene som en internasjonalt preseptorisk regel.

---

¹¹⁶ Heimdal (2013) pkt. 19.2.1.

¹¹⁷ Cordero-Moss (2021) s. 136; Nesvik (2018) s. 320.

¹¹⁸ Cordero-Moss (2021) s. 136.

¹¹⁹ Cordero-Moss (2021) s. 132.

¹²⁰ Frantzen (2002) s. 397-398; Heimdal (2013) pkt. 19.2.1; Thue (2002) pkt. 209.

4.2 Betydningen av tilnærmingen til internasjonalt preseptoriske regler for yringsfrihetsprinsippene

Lovvalsreglene skal ivareta partenes forutberegnelighet og prinsippet om gjensidig anerkjennelse. Internasjonalt preseptoriske regler skal på sin side sikre at lovvalsreglene ikke går på bekostning av sentrale norske interesser.

Målet må være en tilnærming som åpner for å ivareta de sentrale interessene som den internasjonalt preseptoriske regelen skal beskytte, samtidig som man i størst mulig grad ivaretar de hensyn som lovvalsreglene søker å ivareta, nemlig en forutberegnelig og objektiv lovvalgsprosess.

Forutberegnelighetshensynet anvendes både i favør av en absolutt forståelse av internasjonalt preseptoriske regler, og i favør av anvendelse etter en funksjonell vurdering. Dette er naturlig, da forutberegnelighet som et sentralt hensyn i den internasjonale privatretten klart bør utgjøre et tungtveiende hensyn når man tar stilling til hvordan regler som griper inn i lovvalget skal anvendes.

Det kan argumenteres for at den absolutte tilnærmingen vil være mer forutsigbar i den forstand at den internasjonalt preseptoriske regelen alltid skal anvendes, og at den får sin tilsiktede rekkevidde. Partene kan da være trygge på at dersom det gjelder en internasjonalt preseptorisk regel på deres område, vil denne komme til anvendelse.

Den funksjonelle tilnærmingen vil være mer forutsigbar i den forstand at inngrep i lovvalget ikke vil skje med mindre det er nødvendig for å ivareta de interessene den internasjonalt preseptoriske regelen sikter på å verne. Jo mindre inngrep som gjøres i rettsvalget, jo mer forutberegnelig vil det være for partene. Partene vil da ikke være sikre på om den internasjonalt preseptoriske regelen vil komme til anvendelse, men når den kommer til anvendelse er siktemålet at inngrepet kun skal gjøres i den grad det er nødvendig.

På den andre siden kan en funksjonell vurdering innebære at like tilfeller behandles ulikt, da omstendigheter i det ene tilfellet kan tilsi at yringsfrihetsprinsippene skal anvendes, men i det andre tilfellet ikke. For partene kan dette komme spesielt overraskende, dersom yringsfrihetsprinsippene i liknende saker i tidligere rettspraksis ikke har blitt anvendt.

En av de utfordringene som følger med at yringsfrihetsprinsippene skal anses som internasjonalt preseptorisk regel, er at deres normative karakter er mer retningslinjebasert

sammenlignet med andre regler.¹²¹ Som en følge av dette er ytringsfrihetsprinsippene svært anvendelige. Dette innebærer en høyere sannsynlighet for at ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel kan gripe inn i lovvalget, sammenlignet med alminnelige lovbestemmelser som har sitt bestemte virkeområde.

Selv om ytringsfrihetsprinsippene i mange tilfeller kan anvendes, er det likevel ikke dermed sagt at de bør det. Et sentralt hensyn som lovvalgsreglene skal ivareta er prinsippet om gjensidig anerkjennelse. For partene kan det oppleves uforholdsmessig at norske domstoler griper inn i lovvalget, spesielt dersom bakgrunnsretten har instrumenter for å ivareta de interessene den internasjonalt preseptoriske regelen skal ivareta. Dette kan fort være tilfellet. Ytringsfriheten er vidt anerkjent som en menneskerettighet, og nyter derfor et sterkt vern i mange staters rettssystem. Dersom norsk rett skal bli utgangspunktet for å løse alle saker som omhandler ytringsfriheten, kan dette sende et uheldig signal til resten av verden om at Norge anser sin måte å verne ytringsfrihetsprinsippene på som overlegen. Gjøres det en funksjonell vurdering før anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske, vil det være mulig å vurdere om ytringsfriheten er ivaretatt selv om norske prinsipper ikke anvendes til fortrenghet for bakgrunnsretten.

Et argument i favør av å forstå internasjonalt direkte anvendelige regler som absolutte, har i teorien vært at noe annet enn en slik forståelse av internasjonalt preseptoriske regler ikke skiller seg i stor grad fra den vurdering som gjøres etter *ordre public*-forbeholdet.¹²²

Ordre public er ikke det samme som internasjonalt preseptoriske regler. *Ordre public*-forbeholdet forhindrer innføring av fremmede elementer i det norske systemet som ville stride mot våre grunnleggende prinsipper. En internasjonalt preseptorisk regel er på sin side en positivrettslig regel som aktivt anvendes til fortrenghet for bakgrunnsretten.¹²³ Selv om den funksjonelle vurderingen og *ordre public*-vurderingen beror på en skjønsmessig vurdering ut fra hva resultatet ville blitt etter anvendelse av bakgrunnsretten, kan det ikke på generelt

---

¹²¹ Se delkapittel 3.6 hvor det redegjøres nærmere for problematikken tilknyttet ytringsfrihetsprinsippene som «prinsipper».

¹²² Heimdal (2013) pkt. 19.2.1.

¹²³ Cordero-Moss (2018) s. 96-97.

grunnlag påstås at disse vurderingene i for stor grad blir for like. Det er langt ifra alle internasjonalt preseptoriske regler som også utgjør en del av norsk *ordre public*.

Sett i lys av det omfattende vernet ytringsfrihetsprinsippene har i de fleste stater i verden i dag, er det god grunn til å foreta en funksjonell vurdering av behovet for ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel før regelen anvendes. Det er likevel relevant å spørre seg om vurderingen av begrensningene som følger av norske ytringsfrihetsprinsipper bør være forbeholdt en *ordre public*-vurdering.¹²⁴

I det følgende skal det drøftes om ytringsfrihetsprinsippene oppnår tilstrekkelig vern gjennom *ordre public*-forbeholdet, eller om det er grunner til at ytringsfrihetsprinsippene bør forstås som internasjonalt direkte anvendelige.

5 Oppnår ytringsfrihetens prinsipper tilstrekkelig vern gjennom ordre public-forbeholdet?

5.1 Innledning

I etterkant av Bokhandlerdommen er det i juridisk teori stilt spørsmål ved behovet for ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel, fordi vi har *ordre public*-forbeholdet.¹²⁵ Spørsmålet er svært relevant i vurderingen av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel. Dersom norske prinsipper om ytringsfrihet er tilstrekkelig ivaretatt gjennom *ordre public*, er det et sterkt argument for at ytringsfrihetsprinsippene ikke skal anses som internasjonalt direkte anvendelige.

Ordre public-forbeholdet er en slags «siste utvei» i lovvalgsprosessen.¹²⁶ I

Bokhandlerdommen formuleres *ordre public*-forbeholdet som «*et forbehold om at den fremmede retten må vike dersom anvendelsen av fremmed rett vil føre til et resultat som strider sterkt med vår rettsfølelse*».¹²⁷ Resultatet må altså stride mot fundamentale prinsipper i samfunnet. Hva som utgjør et slikt fundamentalt prinsipp avgjøres ut fra statens egne tradisjoner og juridiske, etiske og sosioøkonomiske verdier.¹²⁸ *Ordre public* er et spørsmål om

---

¹²⁴ Dette er tema i avhandlingens kapittel 5.

¹²⁵ Heimdal (2013) pkt. 19.2.2.1.

¹²⁶ Marie Nesvik (2018) s. 357.

¹²⁷ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37.

¹²⁸ Cordero-Moss (2018) s. 75.

en stats verdier, og ikke et spørsmål om lov eller andre rettskilder. Innholdsmessig er *ordre public* med andre ord bestemt av den enkelte stat.

Det er store likhetstrekk mellom de interesser som ivaretas gjennom internasjonalt preseptoriske regler og de interesser som utgjør et lands *ordre public*. Ofte vil det derfor være tilfellet at de hensyn som ivaretas av internasjonalt preseptoriske regler også er av en slik betydning at de må anses som en del av et lands *ordre public*.¹²⁹

Videre er det hensiktsmessig å trekke et skille mellom anvendelse av *ordre public*-forbeholdet ved anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske dommer, og anvendelse av utenlandsk rett. I begge tilfeller vil *ordre public*-forbeholdet kunne gjøres gjeldende, men det er sistnevnte tilfelle som vil bli vurdert her.

5.2 Ordre public-forbeholdets rettslige grunnlag i norsk rett

Ordre public-forbeholdet er i norsk internasjonal privatrett hjemlet i flere lovbestemmelser. Eksempler er kjøpslovvalgsloven § 6, tvisteloven § 19-16 tredje ledd og Luganokonvensjonen art. 34 nr. 1.¹³⁰ Førstnevnte lovbestemmelse knytter seg til anvendelse av utenlandsk rett, og de to sistnevnte knytter seg til anerkjennelse eller fullbyrdelse av utenlandske dommer. En lovbestemmelse som hjemler *ordre public*-forbeholdet på generelt grunnlag finnes derimot ikke. Likevel har Høyesterett og juridisk teori slått fast at et slikt forbehold eksisterer.¹³¹ Det gjelder altså en generell regel om *ordre public*-forbeholdet etter ulovfestet rett.

Både rettspraksis og juridisk teori legger til grunn en høy terskel for å anvende *ordre public*-forbeholdet. I Bokhandlerdommen slår Høyesterett fast at *ordre public*-forbeholdet innebærer at fremmed rett må vike dersom anvendelsen fører til et resultat som strider sterkt med vår rettsfølelse.¹³² I teorien formuleres terskelen som at utgangspunktet må være at *ordre public*-

---

¹²⁹ Cordero-Moss (2018) s. 96.

¹³⁰ Lov 3. april 1664 nr. 1 om mellomfolkeleg-privatrettslege reglar for lausøyrekjøp (kjøpslovvalgsloven); Konvensjon 30. oktober 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker (Luganokonvensjonen).

¹³¹ Se Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37, som ble fulgt opp i Rt. 2011 s. 531 (Krigsforbryter) avsnitt 52 og HR-2016-1251-A (Eimskip) avsnitt 40; Heimdal (2010) pkt. 18.2.1; Cordero-Moss (2018) s. 65; Nesvik (2018) s. 357.

¹³² Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37.

forbeholdet anvendes meget restriktivt, og kun burde fungere som en sikkerhetsventil for å forhindre uakseptable resultater.¹³³ En slik forståelse underbygges av annen teori.¹³⁴

En høy terskel for anvendelse av *ordre public*-forbeholdet har gode grunner for seg. I likhet med anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler, hvor det også antas å gjelde en høy terskel for anvendelse, innebærer *ordre public*-innsigelsen et inngrep i anvendelsen av bakgrunnsretten som lovvalgsreglene utpeker. Da lovvalgsreglene har som hovedformål å sikre partenes adgang til å forutberegne sin rettslige stilling i internasjonale tvister, er det all grunn til å praktisere forsiktighet ved korrigerende av resultatet.

Slik det er slått fast i Bokhandlerdommen er det resultatet av anvendelsen av utenlandsk rett som avgjør om *ordre public*-forbeholdet skal anvendes. At forbeholdet er relativt, er det også bred enighet om i teorien.¹³⁵ Vurderingen knytter seg til den konkrete anvendelsen av den utenlandske rettsregelen.¹³⁶ Det er den aktuelle sakens særtrekk som er utgangspunktet for vurderingen, og hva som er i strid med *ordre public* vil kunne endre seg med tiden.¹³⁷

Ved anvendelse av *ordre public*-forbeholdet er spørsmålet hvor langt inngrepet rekker. I teorien er det argumentert for at *ordre public*-forbeholdet bare bør anvendes så langt resultatet av å anvende utenlandsk rett strider med *ordre public*.¹³⁸ Dette samsvarer godt med den høye terskelen som gjelder for anvendelse av forbeholdet.

For å vurdere norske ytringsfrihetsprinsippers vern etter *ordre public* er det hensiktsmessig å først se på hvilke krav som stilles til en stats *ordre public* og deretter anvendelsen av et slikt forbehold.

Som tidligere nevnt beror anvendelse av *ordre public*-forbeholdet på om resultatet i den konkrete saken innebærer et brudd på norske *ordre public*. Før domstolene kan foreta en *ordre public*-vurdering må de derfor tolke og anvende bakgrunnsretten, og se hva resultatet av

---

¹³³ Cordero-Moss (2018) s. 77.

¹³⁴ Heimdal (2013) pkt. 18.2.1; Nesvik (2018) s. 357.

¹³⁵ Se Thue (2002) pkt. 190; Cordero-Moss (2018) s. 77; Heimdal (2010) pkt. 18.2.1; Nesvik (2018) s. 360.

¹³⁶ Cordero-Moss (2018) s. 77.

¹³⁷ Heimdal (2013) pkt. 18.2.1.

¹³⁸ Thue (2002) pkt. 200; Heimdal (2010) pkt. 18.2.1 fotnote 23.

å anvende den fremmede retten blir.¹³⁹ Deretter må domstolene vurdere om resultatet vil stride mot norske fundamentale prinsipper.¹⁴⁰

Ordre public-forbeholdet kan bare anvendes i de tilfeller det foreligger en krenkelse av Norges *ordre public*. Likevel vil ikke enhver krenkelse av *ordre public* gjør innsigelsen anvendelig. Det kreves at det dreier seg om en alvorlig krenkelse av de fundamentale prinsipper.¹⁴¹

I tillegg til vurderingen av hvorvidt det foreligger en krenkelse av norske *ordre public*, er det også andre faktorer som inngår i vurderingen, som hensynet til effektivitet, domstolskontroll og korrekt rettsanvendelse.¹⁴²

Hvorvidt *ordre public*-forbeholdet skal anvendes vil med andre ord bero på en helhetlig vurdering, hvor krenkelsen av *ordre public* er et viktig moment, men ikke det eneste.

5.3 Er norske ytringsfrihetsprinsippers vern etter public-forbeholdet bra nok?

Et sentralt argument mot at ytringsfrihetsprinsippene bør anses som en internasjonalt preseptorisk regel er at vern av norske ytringsfrihetsprinsipper bør overlates til *ordre public*-forbeholdet. I vurderingen av våre ytringsfrihetsprinsipper som internasjonalt direkte anvendelige er det derfor hensiktsmessig å se på det vernet ytringsfrihetsprinsippene har etter *ordre public*-forbeholdet, og hvilke utfordringer dette kan innebære. Vil utfordringene begrunne et behov for å anse ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske?

For at norske ytringsfrihetsprinsipper skal ha vern gjennom *ordre public*-forbeholdet, må de utgjøre en del av den norske *ordre public*. Hva som utgjør vår *ordre public* er et verdispørsmål.¹⁴³

---

¹³⁹ Cordero-Moss (2018) s. 90.

¹⁴⁰ Hvorvidt domstolene skal foreta en *ordre public*-vurdering *ex officio* er tema i avhandlingens kapittel 6.

¹⁴¹ Rt. 1996 s. 1288 s. 1291; Rt. 1999 s. 837 s. 841.

¹⁴² Cordero-Moss (2018) s. 81-84.

¹⁴³ Cordero-Moss (2018) s. 174.

Det er ikke spesielt tvilsomt at norske ytringsfrihetsprinsipper bør anses som en del av vår *ordre public*. Ytringsfrihetens fundamentale betydning er slått fast i rettspraksis, og det er i teorien argumentert for at ytringsfrihetsprinsippene bør anses som en del av vår rettsorden.¹⁴⁴ Sett i lys av at de hensyn ytringsfrihetsprinsippene søker å verne er sentrale for det norske demokratiet, er det nokså klart at et brudd på ytringsfrihetsprinsippene vil være et brudd med norske *ordre public*.¹⁴⁵

Når anvendelse av fremmed rett medfører et resultat som strider mot norske ytringsfrihetsprinsipper må domstolene derfor vurdere om *ordre public*-innsigelsen skal anvendes.¹⁴⁶

Skal vernet av ytringsfrihetsprinsippene overlates til *ordre public*-innsigelsen oppstår det i hovedsak to utfordringer.

For det første vil ikke alle brudd på ytringsfriheten medføre at forbeholdet kommer til anvendelse. Anvendelse av *ordre public*-forbeholdet beror på en vurdering basert på hvor åpenbart og klart bruddet på vår *ordre public* er, og samtidig en avveining mellom hensynet til effektivitet og hensynet til korrekt rettsanvendelse.¹⁴⁷ Som følge av at *ordre public*-innsigelsen ikke er anvendelig på bakgrunn av krenkelsen alene, innebærer dette at ikke alle brudd på ytringsfrihetsprinsippene vil utløse *ordre public*-innsigelsen.¹⁴⁸ Kun de åpenbare tilfellene av brudd på ytringsfriheten vil medføre at *ordre public*-forbeholdet er anvendelig. Med andre ord vil gråsonetilfellene av brudd på ytringsfriheten ikke medføre korrigerende resultatet.

Det aksepteres i norsk rett at ytringsfriheten ikke nyter et fullstendig vern. Norsk lovgivning innskrenker ytringsfriheten i møte med andre interesser.¹⁴⁹ Det er denne lovgivningen som utgjør rammene for våre ytringsfrihetsprinsipper. Foreligger det brudd på ytringsfrihetsprinsippene ved anvendelse av fremmed rett, men domstolene ikke finner

---

¹⁴⁴ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39; Cordero-Moss (2018) s. 180.

¹⁴⁵ Nærmere om hvilke hensyn ytringsfrihetsprinsippene søker å ivareta i delkapittel 1.3.

¹⁴⁶ Nærmere om hvorvidt domstolene skal gjøre dette på eget initiativ i kapittel 6.

¹⁴⁷ Cordero-Moss (2018) s. 172.

¹⁴⁸ Cordero-Moss (2018) s. 169.

¹⁴⁹ Se delkapittel 3.6.

grunnlag for å anvende *ordre public*-forbeholdet, står man overfor en ytterligere forringelse av ytringsfriheten.

Det er lett å få inntrykk av at de grunnleggende prinsippene, som ytringsfriheten, er prinsipper som uforbeholdent skal vinne frem. En begrensning gjennom lov kan forsvares ved at det norske samfunnet er avhengig av en balanse mellom motstridende hensyn for at vi som borgere skal kunne leve sammen. Derimot kan det være vanskeligere å akseptere at andre interesser enn de som følger av andre grunnleggende verdier skal ha en liknende adgang til å begrense våre grunnprinsipper fra fullt gjennomslag.

For å delta i det internasjonale samspillet som internasjonal privatrett er Norge, i likhet med andre stater, nødt til å inngå enkelte kompromisser. Et av disse kompromissene er at norske domstoler i utgangspunktet er nødt til å anvende bakgrunnsretten lovvalgsreglene utpeker, selv om disse utpeker en annen rett enn norsk rett. Internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-innsigelsen skal være unntaksregler. Av hensyn til harmonisering og forutberegnelighet, bør disse unntaksreglene brukes gjennomtenkt og med forsiktighet. Dette kan tale for at vi bør akseptere at det i noen tilfeller ikke er mulig å oppnå fullstendig vern av ytringsfrihetsprinsippene.

Hvorvidt ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel sikrer ytringsfriheten i de tilfeller hvor *ordre public*-innsigelsen ikke anvendes beror på hvilken tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler som legges til grunn.

Ved en absolutt forståelse av internasjonalt preseptoriske regler vil dette problemet unngås. Ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel vil i alle tilfeller få sitt fulle gjennomslag. Slik det er redegjort for tidligere byr det likevel på utfordringer at ytringsfrihetsprinsippene er prinsipper, og disse utfordringene er best håndtert gjennom en funksjonell tilnærming.¹⁵⁰

Ved en funksjonell tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler er det ikke klart om alle tilfeller av strid med ytringsfrihetsprinsippene vil innebære en anvendelse av de norske

---

¹⁵⁰ Se delkapittel 3.6 for redegjørelse av problematikken knyttet til ytringsfrihetsprinsippene som prinsipper, og delkapittel 4.2 for redegjørelsen av betydningen tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler har for ytringsfrihetsprinsippene.

ytringsfrihetsprinsippene. Den funksjonelle vurderingen bygger på bestemmelsens formål, om formålet oppnås og hvorvidt det er forholdsmessig å gripe inn i lovvalget av hensyn til partenes forutberegnelighet.¹⁵¹ Med andre ord må det her i likhet med anvendelse av *ordre public*-innsigelsen foretas en konkret vurdering. Det kan tenkes at det etter en funksjonell vurdering vil besluttes at det ikke er forholdsmessig å gripe inn, selv om formålet til ytringsfrihetsprinsippene ikke er fullstendig ivaretatt.

Da en funksjonell tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler klart er å foretrekke ved anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske regler, vil ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel ikke nødvendigvis avhjelpe problemet med at det kan oppstå tilfeller hvor brudd på ytringsfrihetsprinsippene ikke korrigeres. Dette taler for at vern av norske ytringsfrihetsprinsipper bør overlates til *ordre public*-innsigelsen.

For det andre vil det kunne oppstå tilfeller hvor like tilfeller vurderes ulikt da *ordre public*-forbeholdet legger opp til en konkret vurdering av om resultatet krenker norsk *ordre public*. Brudd på ytringsfrihetsprinsippene i ett tilfelle kan derfor utløse *ordre public*-forbeholdet, men ikke i et annet liknende tilfelle.¹⁵² For partene kan dette fremstå som urimelig og lite forutberegnelig.

Dersom man forstår internasjonalt preseptoriske regler som absolutte, vil man unngå denne variasjonen. Domstolene har da ikke adgang til å vurdere hvorvidt ytringsfrihetsprinsippene skal gripe inn i lovvalget. Slik vil de komme til anvendelse der de er relevante. En absolutt tilnærming er likevel som nevnt ikke å foretrekke ved anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel.

Ved en funksjonell tilnærming til ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt direkte anvendelige vil det etter omstendighetene kunne være like tilfeller som behandles ulikt. Omstendighetene kan tilsi at det for partene i det ene tilfellet er forholdsmessig å gripe inn i lovvalget, men ikke i det andre. Meget taler for at ytringsfrihetsprinsippene bør anvendes først

---

¹⁵¹ Cordero-Moss (2021) s. 136.

¹⁵² Se for eksempel Rt. 1934 s. 152 (Aufwärtung) og Rt. 1937 s. 888 (Gullklausul) hvor det forelå brudd på det samme prinsippet, men omstendighetene i saken medførte at *ordre public*-forbeholdet fikk betydning i førstnevnte dom, men ikke i sistnevnte.

etter det er foretatt en funksjonell vurdering. Denne tilnærmingen vil dermed ikke bøte på denne utfordringen med *ordre public*-forbeholdet.

De utfordringene som følger med å overlate vernet av ytringsfrihetsprinsippene til *ordre public*-innsigelsen vil ikke kunne unngås ved en funksjonell anvendelse av ytringsfrihetsprinsippene. Vernet etter *ordre public*-innsigelsen sammenfaller i stor grad med det som følger av en funksjonell tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler. Da den funksjonelle tilnærmingen klart er å foretrekke for ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel, vil det ha liten hensikt å anse ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske da det tilsvare vernet etter *ordre public*-forbeholdet.

En funksjonell tilnærming til internasjonalt preseptoriske regler som skal anvendes etter en skjønnsmessig vurdering bør likevel ikke utelukkes. Tilnærmingen har gode grunner for seg, da hensynet til lovvalgsreglenes funksjon og prinsippet om gjensidig anerkjennelse på den måten ivaretas bedre enn om slike regler skal anvendes absolutt.

I den grad en internasjonalt preseptorisk regel hvis anvendelse beror på en skjønnsmessig vurdering også utgjør en del av norske *ordre public*, slik ytringsfrihetsprinsippene gjør, er det derimot lite som taler for behovet for at de skal tilegnes egenskapen internasjonal preseptivitet, da den funksjonelle tilnærmingen i slike tilfeller langt på vei vil tilsvare den som følger av *ordre public*-innsigelsen.

6 Skal domstolene på eget initiativ ta stilling til spørsmål om internasjonalt preseptoriske regler eller ordre public?

Hverken internasjonalt preseptoriske regler eller *ordre public*-forbeholdet har grunnlag i generell norsk lovgivning. Hvorvidt domstolene skal vurdere internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdet *ex officio* kan derfor fremstå som uklart.

Det følger av tvl. § 11-3 at retten «*av eget tiltak [skal] anvende gjeldende rettsregel*». Bestemmelsen bygger på forutsetningen om at domstolen kjenner retten, og innebærer derfor at domstolene kan anvende rettskilder som ikke har vært fremmet av partene.¹⁵³ Dette har sammenheng med at domstolene har plikt til å sørge for et betryggende avgjørelsesgrunnlag

---

¹⁵³ Skoghøy (2017) s. 969.

for rettsanvendelsen etter tvl. § 1-1. Domstolene har med andre ord en generell selvstendig plikt til å anvende riktig rett på saken, uavhengig av hva partene har anført. Spørsmålet er da om internasjonalt direkte anvendelige regler og *ordre public*-forbeholdet faller inn under denne plikten.

I Bokhandlerdommen hadde hverken ankende part (bokhandlerens kone) eller ankemotpartene (Seierstad og forlaget) anført ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel. Uttalelsene om ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt direkte anvendelige hadde var heller ikke avgjørende for resultatet i saken. At Høyesterett på eget initiativ likevel vurderte dette, taler for at de må ha ansett sitt poeng som sentralt for rettstilstanden.

Høyesterett uttalte i Eimskip-dommen at *ordre public*-forbeholdet må «påberopes». ¹⁵⁴ Dette var i relasjon til at en av partene anførte en internasjonalt preseptorisk regel, hvor Høyesterett mente det korrekte hadde vært å påberope seg *ordre public*-forbeholdet. Dette er muligens bare en uheldig formulering fra domstolens side, da det i teorien er tatt til orde for at *ordre public*-forbeholdet er noe som domstolene bør vurdere *ex officio*. ¹⁵⁵

Hensynet til rettsutvikling og rettsavklaring taler for at Høyesterett av eget initiativ bør kunne vurdere spørsmålet om internasjonalt preseptoriske regler. Det har en egenverdi at Høyesterett kan uttale seg om tolkningsspørsmål som det ikke var nødvendig å ta stilling til. En internasjonalt preseptorisk regel er en positivrettslig regel som domstolene kan anvende, og rettspraksis vil derfor kunne danne prejudikat for tolkning av en regel som internasjonalt preseptorisk.

Ordre public-forbeholdet er derimot en resultatavhengig begrensning. Hensynet til rettsutvikling og rettsavklaring gjør seg derfor ikke like gjeldende for *ordre public*-forbeholdet, da ingen vurdering vil være lik, og således ikke har den samme prejudisielle verdien.

---

¹⁵⁴ HR-2021-1251-A (Eimskip) avsnitt 40.

¹⁵⁵ Heimdal (2010) pkt. 18.2.1.

Systembetragtninger taler derimot for at domstolene skal ha adgang til å vurdere både internasjonalt direkte anvendelige regler og *ordre public*-forbeholdet *ex officio*.

Internasjonalt preseptoriske regler er regler av en så sentral karakter at de kommer til anvendelse selv om rettsforholdet i utgangspunktet er underlagt et annet lands rett. Dersom domstolens adgang til å vurdere reglers internasjonale preseptivitet er bundet til partenes anførsler, oppstår det to problemer. For det første kan det være vanskelig for partene å foreta en vurdering av hvilke interesser som er så sentrale at en regel som verner disse må utgjøre en internasjonalt preseptorisk regel. For det andre vil man risikere at viktige regler som bør være internasjonalt direkte anvendelige blir tilsidesatt av bakgrunnsretten, noe som vil gå på bekostning av de sentrale interesser regelen søker å verne.

Ordre public-forbeholdet forutsetter at fundamentale prinsipper i den norske rettsordenen er krenket, og det ville harmonisere dårlig med den høye terskelen for anvendelse dersom det skulle være opp til partene å avgjøre om domstolen skal vurdere om slike prinsipper er krenket.¹⁵⁶ Samtidig ville det vært lite betryggende for sakens parter og rettsapparatet generelt dersom domstolene måtte la resultater som strider med grunnleggende prinsipper i rettsordenen stå fordi partene ikke hadde anført innsigelsens anvendelighet.

Internasjonalt direkte anvendelige regler og *ordre public*-forbeholdet har til felles at de medfører en begrensning i lovvalgsreglene og anvendelsen av bakgrunnsretten. Lovvalgsreglene skal sikre partenes behov for forutberegnelighet, og således utgjør både internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdet et skår i partenes adgang til å forberede sin sak. Dersom domstolene skal vurdere disse begrensningene *ex officio*, kan dette innebære en overraskelse for partene, og medføre et resultat som ingen av sidene hadde regnet med.

At det vil komme som en overraskelse på partene at det foreligger begrensninger i lovvalgsreglene eller anvendelse av bakgrunnsretten er likevel ikke grunn nok til å la det være opp til partene å anføre begrensningene. Internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdets begrunnelse ligger i at det i noen tilfeller er andre interesser som må veie tyngre enn en harmonisert og forutberegnelig internasjonal privatrett.

---

¹⁵⁶ Cordero-Moss (2021) s. 291.

Formålet med internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdet er å sikre at anvendelsen av fremmed rett holder seg innenfor de rammer som følger av norsk internasjonal privatrett. Det bør ikke være partene i en sak som skal ha ansvaret for å verne norske verdier, dette ansvaret bør falle på domstolene. Rene systembetraktninger tilsier derfor at domstolene *ex officio* skal vurdere anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler og *ordre public*-forbeholdet.

7 Avsluttende bemerkninger

I denne avhandlingen har jeg behandlet spørsmål tilknyttet ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel. Jeg har sett på ytringsfrihetsprinsippene i lys av de kjennetegn som preger internasjonalt preseptoriske regler, de utfordringer som følger i anvendelsen av ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt direkte anvendelige, hvilken tilnærming som bør legges til grunn i anvendelsen av ytringsfrihetsprinsippene og hvorvidt det er nødvendig at ytringsfrihetsprinsippene utgjør en internasjonalt preseptorisk regel.

I det følgende skal det redegjøres for mine konklusjoner i vurderingen av ytringsfrihetsprinsippene som en internasjonalt preseptorisk regel, samt gjøres en kort vurdering av Bokhandlerdommens prejudikatsverdi.

Ut fra de kjennetegnene som presenteres i teorien, herunder kravet om internrettslig preseptivitet og regelens betydning og formål, kan norske ytringsfrihetsprinsipper i prinsippet anses som internasjonalt preseptoriske. Ytringsfrihetsprinsippenes karakter som retningslinjer byr likevel på utfordringer. De har ikke et klart anvendelsesområde, og må anvendes sammen med de norske reglene som presiserer prinsippenes innhold da dette ikke følger av prinsippene selv.

Tilnærmingen til internasjonalt preseptoriske regler er av betydning for i hvilken grad utfordringene som følger ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel kan unngås. Det er mye som taler for at det bør være adgang til å foreta en funksjonell vurdering framfor anvendelse av internasjonalt preseptoriske regler som åpner for skjønn.

De problemer som oppstår dersom vern av ytringsfrihetsprinsippene skal overlates til *ordre public*-forbeholdet er unngåelige dersom internasjonalt preseptoriske regler forstås absolutte. Om en absolutt forståelse av internasjonalt preseptoriske regler skal legges til grunn, vil det likevel være en bedre løsning å utforme en lovvalgsregel som sier at spørsmål om

ytringsfrihet skal løses etter norsk rett, heller enn å anse ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt direkte anvendelige. Norske ytringsfrihetsprinsipper som en internasjonalt preseptorisk regel vil i stor grad ha det som resultatet som en *lex fori*-lovvalgsregel. En lovfestet regel vil for partene være mer forutberegnelig. Norsk rett som lovvalgsregel kan derimot bli problematisk med hensynet til prinsippet om gjensidig anerkjennelse, da ytringsfrihetsprinsippene som redegjort for har et svært omfattende anvendelsesområde. Det er også problematisk med tanke på gjensidig anerkjennelse, da ytringsfrihetsprinsipper har så ulikt innhold i ulike jurisdiksjoner.

Forstås internasjonalt preseptoriske regler som at det åpnes for en funksjonell vurdering, vil vernet ytringsfrihetsprinsippene har etter en funksjonell tilnærming og *ordre public*-forbeholdet i stor grad sammenfalle. De utfordringene som følger med *ordre public*-innsigelsen vil altså ikke kunne unngås ved en funksjonell vurdering. Da den funksjonelle tilnærmingen klart er å foretrekke for ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptorisk regel, har det liten hensikt å anse ytringsfrihetsprinsippene som internasjonalt preseptoriske.

Dette må ikke forstås som et argument for at *ordre public*-forbeholdet i alle tilfeller skal erstatte internasjonalt preseptoriske regler som bør anvendes etter en funksjonell vurdering. Ikke alle internasjonalt preseptoriske regler kan anses som en del av norske *ordre public*, og de vil derfor ikke ha samme vernet som ytringsfrihetsprinsippene. I den grad internasjonalt preseptoriske regler som bør anvendes etter en funksjonell vurdering, også må anses som en del av norske *ordre public*, er det derimot gode grunner for å overlate vernet til *ordre public*-forbeholdet.

Det skal samtidig knyttes noen bemerkninger til prejudikatverdien til Bokhandlerdommen. Høyesterett uttaler i dommens avsnitt 39 at

«[y]tringsfriheten er av fundamental betydning for vårt samfunn, og jeg finner det derfor klart at norske prinsipper om ytringsfrihet må anses som internasjonalt direkte anvendelige».

Hvor sentral rettssetningen er i begrunnelsen for resultatet er et av momentene som avgjør prejudikatsvirkningen for en avgjørelse. Begrunnelsen er at slike rettssetninger forutsettes å

være mer gjennomtenkte enn sidebemerkinger.¹⁵⁷ Dette betyr dog ikke at et *obiter dictum* ikke kan ha prejudisiell verdi. Vekten et *obiter dictum* bør tillegges, avhenger av en nærmere vurdering. Det sentrale i denne vurderingen er graden av gjennomarbeiding og saklig tilknytning til den rettssetning som danner grunnlaget for avgjørelsen.¹⁵⁸

Uttalelsen om at ytringsfrihetsprinsippene måtte anses som internasjonalt preseptoriske var ikke et ledd i resonnetet som dannet grunnlag for lovvalget. Den var således et *obiter dictum*. Dette kan tale for at dommen ikke bør tillegges avgjørende betydning. Dommen inneholder likevel noen gode avklaringer om internasjonal privatrett og betydningen av EU-retten, også i relasjon til internasjonalt preseptoriske regler.¹⁵⁹

Videre er det enighet mellom flertallet og mindretallet om ytringsfrihetsprinsippenes egenskap som internasjonalt direkte anvendelige.¹⁶⁰ I teorien er det argumentert for at flertallets uttalelser om erstatningsrettsvalget ikke kan anses som et prejudikat, fordi det må anses som et *obiter dictum*, og det ikke var enighet mellom flertallet og mindretallet på dette punkt.¹⁶¹ Flertallet og mindretallet var derimot enige om ytringsfrihetsprinsippenes karakter som internasjonalt direkte anvendelige, hvilket kan tale for at dette bør legges til grunn også i videre praksis.

Bokhandlerdommen kan med andre ord anses som et prejudikat for at ytringsfrihetsprinsippene bør anses som en internasjonalt preseptorisk regel. Dommen må likevel ses i lys av de utfordringer denne avhandlingen har søkt å belyse.

Det er min vurdering at uansett hvilken tilnærming man har til internasjonalt preseptoriske regler, absolutt eller funksjonelt, så vil ytringsfrihetsprinsippene bedre ivaretas på andre måter. Enten som en *lex fori*-lovvalsregel, eller gjennom *ordre public*-forbeholdet. Mitt syn er derfor at ytringsfrihetsprinsippene ikke bør utgjøre en internasjonalt preseptorisk regel.

---

¹⁵⁷ Skoghøy (2018) s. 148.

¹⁵⁸ Skoghøy (2018) s. 149.

¹⁵⁹ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 37-39; Cordero-Moss går i sin artikkel «En mer moderne og systematisk rettspraksis om lovvalg etter Bokhandleren i Kabul-dommen», Tidsskrift for Rettsvitenskap, 2010/4-5 nærmere inn på dommens betydning for norsk internasjonal privatrett.

¹⁶⁰ Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler) avsnitt 39 og 58-59.

¹⁶¹ Frantzen (2010) s. 384.

8 Litteratur og kildeliste

Norske lover og konvensjoner

Grl.	Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814 (Grunnloven)
Avtl.	Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeseerklæringer (avtaleloven)
Intprkjl.	Lov 3. april 1964 nr. 1 om mellomfolkeleg-privatrettslege reglar for lausøyrekjøp (kjøpslovvalgsloven)
Agl.	Lov 19. juni 1992 nr. 56 om handelsagenter og handelsreisende (agenturloven)
Intprfal.	Lov 27. november 1992 nr. 111 om lovvalg i forsikring (forsikringslovvalgsloven)
Mrl.	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
Fkjl.	Lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven)
Strl.	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
Tvl.	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Internasjonale traktater

Romakonvensjonen

Konvention om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980 (Romakonvensjonen)

EMK

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November 1950 (Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen, EMK)

Luganokonvensjonen

Konvensjon 30. oktober 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker (Luganokonvensjonen)

Forordninger og direktiver

Direktiv 88/357

Rådets andet direktiv 88/357/EF af 22. juni 1988 om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte forsikringsvirksomhed bortset fra livsforsikring, om fastsettelse af bestemmelser, der kan lette den faktiske gennemførelse af den frie udveksling af tjenesteydelser, og om endring af direktiv 73/239/EF

Direktiv 44/1999

Europaparlaments- og rådsdirektiv 1999/44/EF av 25. mai 1999 om visse sider ved forbrukerkjøp og tilknyttede garantier

Direktiv 93/13

Rådsdirektiv 93/13/EØF av 5. april 1993 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler.

Roma II EU-forordning nr. 864/2007 av 11. juli 2007 om lovvalg for forpliktelser som springer ut av delikt (Roma II-forordningen)

Roma I EU-forordning nr. 593/2008 av 17. juni 2008 om lovvalg for forpliktelser som springer ut av kontrakt (Roma I-forordningen)

Forarbeider og utredninger

Ot.prp.nr. 72 (1991-1992)

Ot.prp.nr.72 (1991-1992) Om lov om lovvalg i forsikring, lov om gjennomføring i norsk rett av EØS-avtalens vedlegg V punkt 2 om fri bevegelighet for arbeidstakere m.v innenfor EØS og lov om endringer i enkelte lover som følge av EØS-avtalen

NOU 1999:27

«Ytringsfrihed bør finne Sted». Forslag til ny Grunnlov § 100.

Utredning om formuerettslige lovvalgsregler

Utredning om formuerettslige lovvalgsregler, Giuditta Cordero-Moss, Universitetet i Oslo, 2. juni 2018

Rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1933 s. 649

Rt. 1934 s. 152

Rt. 1937 s. 888

Rt. 1958 s. 1132

Rt. 1996 s. 1288

Rt. 1999 s. 837

Rt. 2006 s. 1008

Rt. 2009 s. 1537

Rt. 2011 s. 531

HR-2016-1251-A

HR-2019-1929-A

HR-2021-955-A

Internasjonale rettsavgjørelser

Unamar v NMB

Dom av 17. oktober 2013 [C5], *Unamar mot NMB*, C-184/12, EU:C:2014:663

Republik Griechenland v Nikiforidis

Dom av 18. oktober 2016 [GC], *Republik Griechenland mot Nikiforidis*, C-135/15, EU:C:2016:774

Juridisk litteratur

Aall (2018)

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave, Fagbokforlaget 2018

Cordero-Moss (2007)

Cordero-Moss, Giuditta, «Lovvalgsregler for internasjonale kontrakter: Tilsynelatende likheter og reelle forskjeller mellom

- europiske og norske regler» *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2007/5
- Cordero-Moss (2010) Cordero-Moss, Giuditta, «En mer moderne og systematisk rettspraksis om lovvalg etter Bokhandleren i Kabul-dommen» *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2010/4-5
- Cordero-Moss (2013) Cordero-Moss, Giuditta, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Universitetsforlaget 2013
- Cordero-Moss (2018) Cordero-Moss, Giuditta, *Norske ordre public som skranke for partsautonomi i internasjonale kontrakter*, 1. utgave, Universitetsforlaget 2018 (e-bok)
- Cordero-Moss (2021) Cordero-Moss, Giuditta, *Internasjonal privatrett ny og utvidet*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2021 (e-bok)
- Frantzen (2002) Frantzen, Torstein, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap. Studier i norsk internasjonal privatrett med særlig vekt på gjenlevende ektefelles rettsstilling*, Fagbokforlaget 2002
- Frantzen (2010) Frantzen, Torstein, «Anvendelse av utenlandsk rett i norske domstoler» *Lov og Rett* 2010/7
- Graver (2006) Graver, Hans Petter, «I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper» *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2006/2-3

- Heimdal (2013) Heimdal, Lars Anders, *Rettsvalg ved erstatning for krenkende ytringer*, 1. utgave, Gyldendal juridisk 2014 (e-bok)
- Korsnes (2018) Korsnes, Kristine, «Rettsvalgsspørsmål i et rettsanvendelsesperspektiv», i *Rettsvitenskap under nordlys og midnatssol. Festskrift ved Det juridiske fakultets 30-årsjubileum. UiT Norges Arktiske Universitet*, Trude Haugli, Gunnar Eriksen og Ingvild Ulrikke Jakobsen (red.), Fagbokforlaget 2018, s. 195-225.
- Nesvik (2018) Nesvik, Marie, *Beskyttelse av arbeidstakeren i internasjonal privatrett*, Avhandling for graden ph.d., Det juridiske fakultet 2018
- Skoghøy (2017) Skoghøy, Jens Edvin Andreassen, *Tvisteløsning*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2017
- Skoghøy (2018) Skoghøy, Jens Edvin Andreassen, *Rett og rettsanvendelse*, Universitetsforlaget 2018
- Thue (2002) Thue, Helge J, *Personrett, familierett og arverett – Alminnelige prinsipper og de enkelte reguleringer*, Gyldendal Akademisk 2002 (e-bok)

